

ZBIRKA ŠALEŠKI RAZGLEDI
Dvajseti zvezek

ZBORNİK 2023

Uredil David Vidmar Čeru

Knjižnica Velenje

Velenje 2023

VSEBINA 20. ZVEZKA

David Vidmar Čeru	5
VODNIK PO ŠALEŠKIH RAZGLEDIH	

OB KAJUHOVEM LETU

Mira Delavec Touhami	13
LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DOMAČEGA KRAJA V POEZIJI KARLA DESTOVNIKA - KAJUHA	

Špela Poles	33
KAJUHOV DOM	

David Vidmar Čeru	85
JOŽE DESTOVNIK: POZABLJENI BRAT KARLA DESTOVNIKA - KAJUHA	

ZGODBE ŠALEČANOV

Silvo Grmovšek	135
INTERVJU Z MATEJEM VRANIČEM, AVTORJEM FILMA DIVJA SLOVENIJA	

Zoran Pevec	149
STROPNIKOVA LIRSKOSLOVARSKA GNEZDA – UNIKUM V SLOVENSKI PESNIŠKI POKRAJINI	

Rajko Zaleznik	161
ZGODBA O ŠOŠTANJSKEM BAZENU	

Peter Rezman	181
ŠTRAJK OB TEKOČEM TRAKU	

Dušan Brešar	201
ZA DOMOVINO – S TITOM NAPREJ!	

O PRETEKLOSTI, SEDANJOSTI IN PRIHODNOSTI ŠALEŠKE DOLINE

Danilo Čebul	223
ISKRICE ŠOŠTANJSKEGA FEUERWEHRA	

Rok Poles	263
OD KAČJEGA KOPALIŠČA DO PRESTIŽNEGA LETOVIŠČA DUNAJČANOV (DRUGI DEL: OD 1900 DO KONCA PRVE SVETOVNE VOJNE)	
Jedrt Poles	337
»VSE NAS JE UNA NA SVET SPRAVLA« – ANTONIJA STERNAD (1873–1950), DIPLOMIRANA BABICA IZ ŠOŠTANJA	
Miran Aplinec	381
ČEVLJARSKA OBRT V ŠALEŠKI DOLINI	
Aca Poles	427
»BIL JE MOJSTER, KI JE DELAL VSE, OD GOJZERJEV DO PLESNIH ČEVLJEV«: SPOMINI NA ALOJZA POLANČA, ČEVLJARKEGA MOJSTRA IZ ŠOŠTANJA	
Rok Poles	491
DARINKA ODOVIČ: KOZERIJA O TOPOLŠICI (1938) IN MOJA AVTOBIOGRAFIJA (1949)	
Jože Hudales	531
GORENJE V GORENJU: PRVO DESETLETJE DELOVANJA 1950–1959	
Alenka Šalej	565
50 LET PRIJATELJSTVA SREDNJEŠOLSKIH PEVSKIH ZBOROV IZ ESSLINGENA IN VELENJA	
Aleksandra Gačič Belej	595
RAZSTRTA ŽELEZNA ZAVESA: DRŽAVNIŠKI, POLITIČNI IN PARTIJSKI OBISKI VODSTVA VZHODNEGA BLOKA V VELENJU	
David Vidmar Čeru	651
JULIUS HORST (JOSEF HOSTASCH) IN VESELOIGRA DIE TANTE AUS TOPOSCHITZ	
DOSLEJ IZŠLO	730

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

908(497.4Šaleška dolina)(082)
94(497.4Šaleška dolina)(082)

ZBORNİK 2023 / uredil David Vidmar
Čeru. - Velenje : Knjižnica, 2023. - (Zbirka
Šaleški razgledi ; zv. 20)

ISBN 978-961-96340-3-5
COBISS.SI-ID 171067139

Za vsebino odgovarjajo avtorji. Povzemanje in reprodukcija
celote ali delov brez dovoljenja založbe in avtorjev je prepovedano.

© Knjižnica Velenje

Volume 97

Aca Poles

Aca (Ana) Poles je upokojena profesorica pedagogike in sociologije. Delala je kot šolska pedagoginja na Osnovni šoli Antona Aškerca v Velenju, se nato na Premogovniku Velenje ukvarjala z izobraževanjem zaposlenih in kot kustosinja pedagoginja v Muzeju Velenje skupaj s sodelavci pripravila in izvedla številne pedagoške programe, med katerimi nekatere izvajajo še sedaj. Vodila je okrog 150 javnih kulturnih dogodkov, za skoraj vse je sama pripravila besedilo. Je soavtorica knjige Poskok po Šaleški dolini. Osrečuje jo njena družina, posebej štiri vnukinje.

**»BIL JE MOJSTER, KI JE DELAL
VSE, OD GOJZERJEV DO PLESNIH
ČEVLJEV«:**

**SPOMINI NA ALOJZA POLANCA,
ČEVLJARSKEGA MOJSTRA IZ
ŠOŠTANJA**

Ko se zasanjamo v spomine, k sebi priključimo osebe, ki so odšle, a so nam ljube in jih nosimo v srcu. Ob nas so, vidimo jih, kako govorijo, se smejejo, pojejo, plešejo, pa vendar nam ne morejo odgovoriti na številna vprašanja, ki bi jim jih radi zastavili. Zakaj jih nismo vprašali, ko so bili še tukaj?

Zakaj sem zapisala spomine?

Januarja 2023 sva se s sestro Slavico Radšel sestali z dr. Miranom Aplincem, ki ga je v sklopu raziskave o čevljarski dejavnosti v Šaleški dolini zanimala obrt najinega očeta Alojza Polanca. Po pogovoru

so spomini oživali in prišla sem do ideje, da bi nekaj osnovnih informacij zapisala, da bi ohranila spomin na očeta¹ in njegovo dejavnost za najini družini. Ko je oče zaključil čevljarско obrt, sem bila stara dvanajst let, zato sem svoje spomine dopolnjevala s Slavičinimi, ki so popolnejši, saj je pet let starejša od mene. Besedilo sta prebrala moja sinova z ženama, dala sem ga tudi dr. Aplincu. Predlagali so, da naj zato, ker se ta obrt izgublja, zapisano nadgradim in objavim v Šaleških razgledih za tiste, ki se želijo spominjati, in za zanamce, ki bi morda v pripovedi našli kaj koristnega.

Veliko truda sem vložila v iskanje očetovih čevljarških pomočnikov, da bi lahko vključila njihova pričevanja. Tisti, ki se jih bolje spomnim, so vsi pokojni. Podobno je bilo z informatorji. Tistih, ki so očeta dobro poznali tudi osebno, ni več. Raziskave sem se lotila 20 let prepozno. Še vedno pa se očeta spominja kar nekaj ljudi.

Največ sem spomine na očeta, njegovo čevljarско dejavnost, našo hišo in najino otroštvo v Šoštanju obujala s sestro Slavico Radšel. Lokacijo hiše Vodnikov trg 4 mi je pomagal razrešiti poznavalec šoštanske zgodovine Danilo Čebul. Presenetil me je tudi z informacijo, da je bil moj ded Mihael Polanc gasilec. Čas, ko je oče delal na Koroškem, mi je pomagal razvozlavati domoznalec Maks Večko, sestričin mož in dolgoletni župan Občine Ravne na Koroškem. Spomine na našo čevljarско delavnico v Šoštanju in na očeta so mi zaupali Hedvika Videmšek, Vili Podojsteršek, Joža Zaverla, Ivo Kompan, Ivan Polovšak, Mojca Čebul in Ivo Pocajt. O času, ko je oče delal v šivalnici v TUŠ, so mi pripovedovale Majda Fece, Silva Ograjenšek, Poldka Šlutej in Elica Jeseničnik. Ljudi, ki so ob očetu na sliki pred Občino Šoštanj, so mi pomagali prepoznavati Marica in Boris Močilnik, Mojca Čebul in Milojka Plamberger. Številni so mi pomagali vzpostaviti stik z nekaterimi informatorji, posebej se je potrudila Cilka Vodušek. Vnučinja Jedrt Poles je pri pripravi raziskovalne naloge ugotovila, da je pri očetovem rojstvu pomagala znana porodna babica Antonija Sternad². Kako se vezi

¹ Očeta sva s sestro klicali ati.

² Poles, Vse nas je una, str. 30.

prepletejo! V procesu nadgradnje članka je odigral odločilno vlogo sin Rok Poles, ki me je uvažal v raziskovalno delo, se sam angažiral pri raziskovanju zgodovine družine Polanc, iskanju matičnih podatkov po elektronskih bazah in zapisnikih duš, da sva lahko sestavila rodovnik in razjasnila povezave z nekaterimi sorodniki. Pomagal mi je pri iskanju informacij v Zgodovinskem arhivu v Celju, naredil prevode iz nemščine, grafične priloge, zapis o prihodu Polancev v Šoštanj in dopolnil druge zapise s podatki iz matičnih knjig in zapisnikov duš. Brez njega prispevka v tej zbirki ne bi bilo.

Prihod Polancev v Šoštanj: očetov ded Franc Polanc – kolar in tovarniški delavec

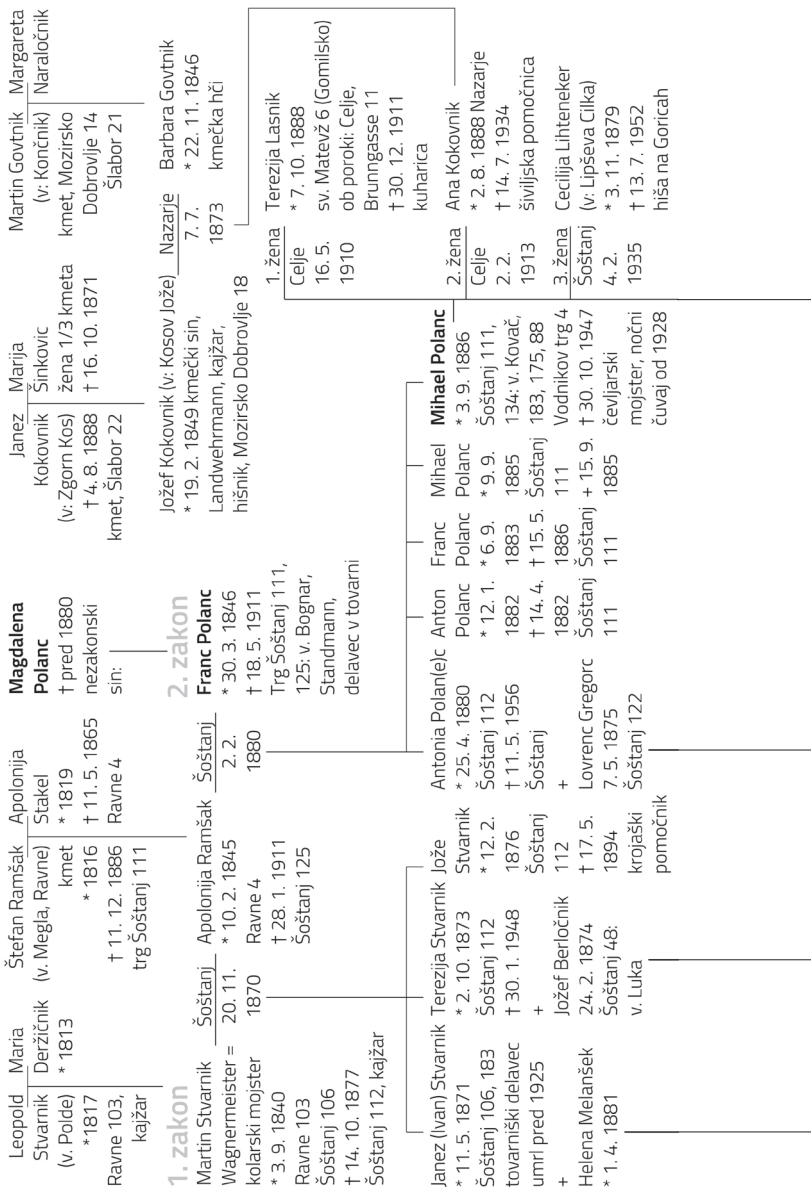
Za razvozlanje prihoda Polancev v Šoštanj je ključen vpis v zapisniku duš župnije sv. Mihaela pri Šoštanju za leto 1892. Družino Polanc najdemo na naslovu Šoštanj 125, kjer se je po domače reklo Bognar (kolar). Glava družine je bil Franc Polanc, poročen z Apolonijo, hčerjo kmeta Štefana Ramšaka, po domače Megla, iz Raven pri Šoštanju 4. Vpisana je kopica otrok: trije otroci iz prvega zakona so se pisali Stvarnik, trije iz drugega zakona pa Polanc.³ Apolonija je bila namreč že drugič poročena: njen prvi mož je bil kolarski mojster Martin Stvarnik.⁴

Martin Stvarnik je jeseni 1877 na naslovu Šoštanj 112 umrl za pljučno boleznijo – star je bil le 37 let, mrliška knjiga ga označi za kajžarja, torej je živel od svoje obrti, ne od zemlje. Tudi drugi Apolonijin mož, Franc Polanc, je bil kolar,⁵ a se ne omenja kot mojster. Morda je Franc Polanc delal pri Stvarniku in se je Apolonija, ki je bila pri rojstvu zadnjega Stvarnikovega

³ Šoštanj. Zapisnik duš 5, kopija v Muzeju Velenje.

⁴ Navedba očeta pri rojstvu Janeza Stvarnika, 11. 5. 1871: Martin Stvarnik Wagnermeister. Rojstna knjiga Šoštanj, str. 57. Ko je pred 20 leti (1872) duhovnik Lovrenc Vošnjak sestavil seznam hiš v Šoštanju, na tem seznamu še ni bilo ne priimka Stvarnik ne domačega imena Bognar. Kronika župnije sv. Mihaela pri Šoštanju, str. 232–235.

⁵ Vpis pri rojstvu sina Mihaela (I), 9. 9. 1885: Bogner, Inwohner; pri rojstvu Mihaela (II), 3. 9. 1886: Standmann (štantman = najemnik). Krstna knjiga Šoštanj, 1885–1897, str. 15, 43.

STVARNIK:

sin * 1905 †
 Adolf * 1. 2. 1906
 Ludvik * 15. 8. 1907
 Marija * 10. 1. 1909
 † 12. 1. 1914
 Ivanka (Ivana) * 9. 5. 1910
 Angela * 22. 2. 1912
 Franc * 30. 6. 1914
 Ivan (Janez) * 15. 10. 1915
 Jožef * 3. 3. 1917
 Valentin (Zdravko) * 27. 12. 1919

BERLOČNIK:

Jožef * 16. 6. 1911
 Karl * 2. 9. 1912
 Marija * 20. 4. 1914
 Mihael 23. 9. 1915
 Henrik * 9. 7. 1904
 Angela * 13. 5. 1906
 Ivanka * 17. 12. 1907
 Janez * 6. 6. 1909
 † 4. 10. 1914
 Terezija * 29. 9. 1912
 Franc * 9. 1. 1914
 Ana * 27. 7. 1917
 Olga * 12. 7. 1919

GREGORC:

Anton * 24. 5. 1901
 † 12. 2. 1913
 Marija * 17. 8. 1902
 † 22. 6. 1914
 Stanislava — Črna
 27. 10.
 1940
 (Slavka)
 Skarlovnik
 * 11. 5. 1921
 Paka pri Velenju
 † 26. 3. 2008
 Velenje

POLANC:

1. zakon: Jožef (Pepo) Polanc * 10. 2. 1910
 † 31. 5. 1944, Topolišica 146
2. zakon: Karl (Drago) Polanc * 25. 11. 1913, Šoštanj 183
 † 21. 2. 1977, Ravne na Kor.
 — **Alojz Polanc** * 5. 6. 1915, Šoštanj 183
 † 11. 5. 1986, Velenje
 čevljarški mojster
 Mihael Polanc * 23. 5. 1917, Šoštanj 175
 † 30. 8. 1988, Prevalje
 Pavla Polanc * 26. 1. 1920, Šoštanj 88
 por. Kolatchew,
 † 4. 8. 2002, Mayfield, Avstralija
 Ana Polanc * 11. 7. 1921
 † 22. 6. 1975, Slovenj Gradec
 Ludvik Polanc * 23. 7. 1922
 † 27. 5. 2020, Schwandorf, Nemčija
 Zofija Polanc * 19. 4. 1925, Šoštanj 88
 por. Kodrič, † 17. 12. 1991, Velenje;
 Gabriela Polanc * 12. 3. 1928
 † 30. 5. 1928
 Anton Polanc * 1. 6. 1930
 † 18. 5. 1988, Maribor

RODOVNIK POLANC/STVARNIK

Alojz (Lojzi) * 18. 8. 1941 † 2. 5. 1946
 Vekoslava (Slavica) * 13. 5. 1947 por. Radšel
 Ana (Aca) * 18. 7. 1952 por. Poles

v. = vulgo = domače ime

Aca in Rok Poles, poleti 2023

otroka stara šele 31 let, poročila s pomočnikom rajnega moža. To je bilo v obrtniških delavnicah zelo v navadi, da je delo šlo čim bolj gladko dalje.

Ob poroki Franca Polanca z Apolonijo leta 1880 je v poročni knjigi v rubriki »starši« pri Francu vpisana le preminula mama Magdalena, torej je bil Franc nezakonski otrok. Ne vemo, od kod je Franca Polanca prineslo v Šoštanj. Kolarsko obrt je zamenjal za delo v tovarni. Na naslovu Šoštanj 125 je bržčas bival vse življenje, tu sta oba z ženo umrla leta 1911, oba stara 65 let, ona za pljučno tuberkulozo. Rodilo se jima je pet otrok, od katerih sta odrasla samo dva, Antonija in Mihael (II); Antona in Franca je že kot otročka vzela tuberkuloza, Mihaela (I) pa krči.

Družina Mihaela Polanca

Očetova starša poznam le po fotografijah. Ohranili so se njuni in očetovi pomembni dokumenti, do katerih čutim veliko spoštovanje. So močno porjaveli in oblikovno posebni: na debelejšem papirju, večjih formatov, okrašeni z risbami in simboli, rokopisi so izjemno lepi, škoda, da so bili zviti in nekateri polepljeni.

Očetov oče Mihael je bil rojen 1886. leta v Šoštanju, mama Ana, roj. Kokovnik, pa 1888. leta v Nazarjah. Dokumenti dokazujejo, da sta imela oba poklicno šolo.

Mihael Polanc se je šolal za čevljarja: pomočniško dobo je konec leta 1903 zaključil pri »izdelovalcu čevljev«⁶ Pavlu Maku v Šoštanju. V Učnem pismu, ki ga je izdala Skupna gospodarska zadruga Šoštanj 24. decembra 1903, je mdr. zapisano: *»Potem, ko se je omenjeni Mihael Polanc v času vajeništva obnašal moralno, zvesto in marljivo in se je po potrditvi svojega učitelja Paula Macka dobro naučil, je bil ta ponovno predstavljen zbrani zadrugi 24. decembra 1903 in uradno izpuščen (iz učenstva). Zato je temu Mihaelu Polancu sedaj na njegovo*

⁶ Zaznamba pri smrti Antonije Mak, 21. 1. 1879: Tochter des Paul Mak, Schuhmachers. Mrliška knjiga Šoštanj, str. 14.

*zahtevo izdano učno pismo, potrjeno s pečatom zadruge, ki ga potrjuje kot uradno izučenega čevljarkega pomočnika in mu želi biti v najboljši napredek na vseh krajih.*⁷

Dalje se je Mihael Polanc šolal v Celju. Kot čevljarški pomočnik je bival na Rotovski ulici 12, kjer je stanoval tudi čevljarški mojster Anton Kodella⁸ – bržčas se je učil pri njem.

Mihael Polanc se je 16. maja 1910, s štiriindvajsetimi leti, v celjski župnijski cerkvi sv. Daniela poročil s Terezijo Lasnik. Terezija je bila kuharica. Rojena je bila sicer na Gomilskem, a je bil njen oče Anton posestnik v Družmirju 44, mama Marija pa je bila rojena Basle. Nevesta je stanovala v Celju na Brunngasse 11, in ker je bila še mladoletna (stara 21 let), je moral poroko dovoliti oče pred pričama. Na poročni dan se je dal Mihael vpisati tudi v krstno knjigo kot oče februarja rojenega Terezijinega otroka Jožefa (ki je bil Mihaelu na las podoben in so ga kasneje klicali Pepo). Zakon je trajal komaj leto in pol: konec leta 1911 je Terezija v Šoštanju umrla.

Čez dobro leto se je Mihael – zdaj že čevljarški mojster, stanujoč v Šoštanju – pri sv. Danijelu v Celju ponovno poročil: druga žena je bila Ana Kokovnik, ki se je v Celju pri Jožefini Pann, krojačici za damska oblačila in perilo, od marca 1909 do marca 1911 učila za šiviljsko pomočnico.⁹ V pomočniškem pismu Združenja izdelovalcev moških in ženskih oblačil, spisanem 6. oktobra 1912, beremo, da je Ana opravila pomočniški izpit pred komisijo izdelovalcev moških oblačil v Celju. Pridobila je izobrazbo pomočnice izdelovalke damskih oblačil in spodnjega perila.

Ana Kokovnik je ob poroki stanovala v Celju na Glavnem trgu 4, izhajala pa je iz kraja Mozirsko Dobrovlje. Njen oče, kmečki sin, je bil hišnik, mama pa je bila iz premožne kmečke

⁷ Pomočniško spričevalo Mihaela Polanca (Lehrbrief), 27. 12. 1903, ZaAP.

⁸ Zapis priče ob poroki Mihaela Polanca in Ane Kokovnik pri sv. Danijelu v Celju, 2. 2. 1913.

⁹ Potrdilno pismo Anne Kakovnik (Gesellenbrief), 6. 10. 1912, ZaAP.

rodbine Govtnik/Goltnik. Za poročni priči je čevljar Mihael naprosil svojemu obrtniškemu stanu primerna celjska znanca, čevljarškega mojstra Antona Kodello¹⁰ in »umetnega slikarja« Janosa Topolovška.

Mihaelu in Ani Polanc se je med letoma 1913 in 1930 rodilo kar 9 otrok, od njih je kot dojenček umrla le Gabriela. Zakonca sta se preselila v Šoštanj in tu bivala kot najemnika. Večkrat so se selili po mestu.¹¹

Družina čevljarškega mojstra Mihaela Polanca leta 1925. (ZaAP)

Po rojstnem in krstnem listu, izpisku iz rojstne in krstne knjige župnije sv. Mihaela pri Šoštanju, se je Alojz Polanc rodil 5. junija 1915 v Šoštanju 183 kot zakonski sin očetu Mihaelu Polancu, čevljarju, in mami Ani, roj. Kokovnik. Krščen je bil 13. junija 1915, bil je rimokatoliške vere, botra sta bila Jožef Goltnik, posestnik v Mozirskih Dobrovljah 14, in Ivana, njegova

¹⁰ Njegova žena Antonija Kodella, stanujoča na Kaiser-Josefsplatz št. 6, je bila botra Jožetu Polancu. Vpis v krstno knjigo pri sv. Danijelu v Celju.

¹¹ Otroka Karl (1913) in Alojz (1915) sta se rodila na naslovu Šoštanj 183. Miha (1917) se je rodil na številki 175. Zapisnik duš za čas 1916–1924 je Polance našel na naslovu Šoštanj 134 (po domače Kovač), od Pavle (1920) do Zofije (1925) pa so se otroci rojevali na številki 88.

žena. Krstitelj je bil župnik Jos. Atteneder. Pri očetovem rojstvu je pomagala poznana porodna babica Antonija Sternad, ena prvih v Šoštanju z opravljeno babiško šolo.¹² Alojz je bil drugi od osmih živečih otrok.

Očetov brat Ludvik je napisal knjigo *Zlato žito*, Kruh je moje življenje, v kateri opisuje takratne družinske razmere in otroštvo: očetov oče, čevljski mojster Mihael Polanc, naj bi imel zaposlenih do 15 pomočnikov; pomočnik je dokončal dva para čevljev v 14 urah. Mihael je čevlje menda izvažal v Zagreb. Cenejše usnje naj bi kupoval v šoštanjski Woschnaggovi usnjarni.¹³ Mihael je bil lovec in od leta 1919 do smrti 1947 gasilec, odlikovali so ga s srebrno kolajno.¹⁴

Mihael Polanc

Čevljski mojster Mihael Polanc (1886–1947), lovec in gasilec, in njegov podpis. (ZaAP)

¹² Poles, *Vse nas je una*, str. 30.

¹³ Polanc, *Zlato žito*, str. 7.

¹⁴ Matična knjiga Prostovoljnega gasilskega društva Šoštanj. Po činu je bil Mihael članar. Fotografijo in izpis iz Matične knjige je posredoval Klemen Mežnar.

Med 1. svetovno vojno je Mihael štiri leta služil pri 87. pešpolku avstro-ogrske vojske.¹⁵ Polk, sestavljen v glavnem iz slovenskih fantov, je na soški fronti utrpel hude izgube. Tam se je Mihael menda »navadil piti vino«.¹⁶ Poleti 1927 je Mihael Polanc na osnovi prošnje, predloženega načrta in komisijskega oglada dobil stavbno dovoljenje za postavitve hiše in delavnice na parceli št. 153/1 v katastrski občini Šoštanj, 11 m južno od hiše Ane Lužnik, vzporedno z občinsko Kolškovo hišo.¹⁷

Mihael je želel takoj začeti s pripravi in delom. Med gradnjo pa se je zalomilo – s pivskimi tovariši naj bi zapil svojo še nedograjeno hišo. Žena je rešila del premoženja in dva stroja za šivanje, da sta lahko Mihael in en vajenec delala dalje. Začela je šivati za trgovino, za preživetje pa so pomagali tudi otroci: oče je cele noči postavljaj keglje na kegljišču, Mihael je delal za dve trgovini kot tekač, desetletna Ana je pri sosedu pazila dva mala fanta. Z enajstimi leti je razvažanje za dve trgovini prevzel Ludvik: plačilo je šlo za nakup življenjskih potrebščin. Za šolske potrebščine pa je na dveh teniških igriščih pobiral žogice.¹⁸

Oče je pripovedoval, da je njegov oče Mihael v Šoštanju opravljal tudi delo nočnega čuvaja. Za službo je zaprosil Občino Šoštanj leta 1928.¹⁹ Ob poroki prvega sina Jožefa, 9. julija 1930, je Mihael stanoval v Šoštanju 224, okoli leta 1935 pa so Polanci stanovali in delali v nekdanji Totrovi usnjarni (kasnejši

¹⁵ Ljudsko štetje mesta Šoštanj 1925/26/27/28/29/30/31. SI_ZAC/0060/022/00001. Opomba na koncu vrstice 35.

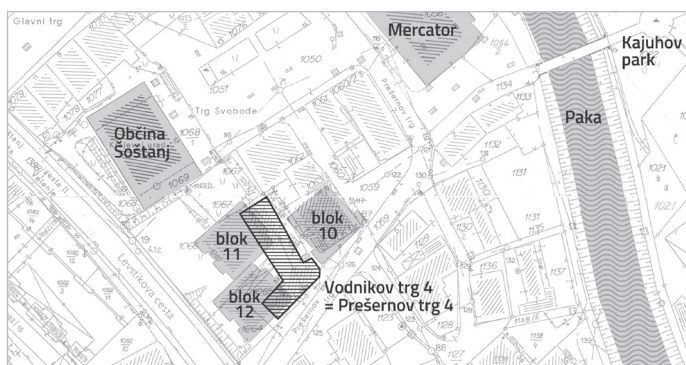
¹⁶ Spomini Mihaelovega sina Ludwiga Polanza. Poles et al., Hrani jih za spomin ..., str. 59.

¹⁷ Polančeva hiša bi bila široka 8 m, za gradnjo in vzdrževanje mu je občina primaknila še 2 m zemljišča. V zapisnik je šlo: »Vsekakor pa se naj Polancu nudi za stavbo nove stanovanjske hiše najboljše ugodnosti, ker je tukajšnji domačin in z ozirom na njegovo številno obitelj.« Južno od Polančeve je želela občina ohraniti prostor za še 4 stavbe. Mihael Polanc, stavbno dovoljenje za hišo in delavnico, SI_ZAC/0060/024/00011.

¹⁸ Polanc, Zlato žito, str. 7, 8.

¹⁹ Vabilo k seji gerentskega sosveta mestne občine Šoštanj, 26. 3. 1928, točka 10. SI_ZAC/0060/025/00013.
Kot nočni čuvaj pri Županstvu občine Šoštanj je dobival mesečno plačo okoli 500 din.

Ferderjevi hiši z mesnico) na Vodnikovem trgu 4,²⁰ kjer sta imela svoji delavnici tudi kolar Ivan Hribernik in čevljar Franc Fece. Po mnenju Danila Čebula je bila to prva šoštanjska usnjarna. Na koncu stavbe so imeli jame za namakanje kož, v vogalu stavbe je stal tovarniški dimnik (porušili so ga po letu 1910). V stavbi so telovadili sokoli, dokler niso zgradili Sokolskega doma (1923). Teren se je tod rahlo vzpenjal od Pake proti graščini, s hriba je mimo hiše tekel odprt kanal, iz katerega so zajemali vodo za usnjarno (kasneje so ga pokrili). Zraven je stala Delopstova hiša s pekarno.²¹

Lokacija stavbe Vodnikov trg 4 v Šoštanju. (Osnova: Topografsko katastrski načrt, k.o. Šoštanj, lista 11 in 15, 1:1000, Geodetski zavod SRS Ljubljana, 1973 (ezkn)).

Učna leta

Oče je v Šoštanju opravil 6 razredov osnovne šole.²² Za čevljarskega pomočnika se je štiri leta učil pri svojem očetu Mihaelu v njegovi čevljarski delavnici v Šoštanju na Vodnikovem trgu 4. Nikoli ni govoril o tem, kako se je bilo učiti pri svojem očetu.

²⁰ Vpis ženinevega naslova ob poroki s Cecilijo Lihteneker.

²¹ Danilo Čebul. Danes sta na tem mestu stanovanjska bloka Prešernov trg 10 in 12.

²² Prijava za izdajo delovne knjižice za Alojza Polanca, Šoštanj, 20. 11. 1962, ZaAP.

Ana Polanc
Alojz Polanc

sošeda
Pungartnika

Hiša Vodnikov trg 4 Šoštanj: tu je imel Mihael Polanc čevlarsko delavnico, označeno z reklamno tablo, tu je stanovala tudi njegova družina. 1931–1935. (ZaAP)

V Potrdilu o trajanju učenja, ki ga je izdalo »Udruženje obrtnikov oblačilnih strok« 30. decembra 1934 v Šoštanju, beremo: »Podpisani Polanc Mihael, imetnik čevljarskega obrta v kraju Šoštanj, občine Šoštanj, sreza Slovenjgradec, banovine Dravske, potrjujem, da je bil učenec (vajenec) Polanc Alojz na uku v mojem obrtu od dne 1. januarja 1931 do dne 30. decembra 1934 in da je dovršil dogovorjeni učni čas«. Oče je 30. decembra 1934 v Šoštanju opravil izpit za čevljarskega pomočnika.²³

Leta 1934 mu je za tuberkulozo umrla mama. Nanjo je bil zelo navezan. Močno je kašljala, sanatorij v Topolšici pa naj bi bil samo za bogate. Njena smrt ga je globoko prizadela. Najmlajši brat Anton je bil ob mamini smrti star štiri leta.²⁴

»Oče se je želel ponovno poročiti. Zato je moral dobiti posebno dovoljenje od župnika, ker je od mamine smrti preteklo komaj šest mesecev, moralo pa bi preteči vsaj eno leto. Mačeha, po imenu Cecilija, je bila precej pogumna, saj je s poroko dobila naenkrat šest nedoraslih otrok. V predmestju je imela na lepi legi majhno hišo z velikim vrtom. Po nekaj letih smo se iz občinskega stanovanja preselili v njeno hišo.«²⁵ Hiša na Medvedovi cesti 5 je merila 158 m², zraven je bilo 430 m² travnika in 237 m² vrta.²⁶ Mačeha Lipševa Cilka je bila iz znane šoštanske družine Lihteneker; oče je zahteval, da jo otroci kličejo mama. Kar ni bilo za otroška ušesa, sta si starša povedala v nemščini.²⁷

²³ Prav tam.

²⁴ Očetov brat Ludvik se spominja, da je mama Ana postajala vsak dan bolj blede, začela je kašljati, zdravnik je ugotovil pljučno jetiko. Šlo je na slabše; po nujni operaciji aprila 1934 se je stanje sicer začasno izboljšalo, poleti pa je umrla.

²⁵ Polanc, Zlato žito, str. 11.

²⁶ Katastrska občina Šoštanj, Opisi posestnikov, SI_ZAC/0060/001/00002, str. 3, zap. št. 47.

²⁷ Polanc, Zlato žito, str. 11.

Očetova mačeha Cecilija Lihteneker in njena hiša Pri Lipšu v Šoštanju, na Goricah. (ZaAP)

Polančevi otroci so odhajali v svet, saj so si fantje s 14 leti že pridobili poklic: Karl je postal ključavničar (kasneje električar), Alojz in polbrat Jožef (iz prvega zakona) čevljarja, Mihael in Ludvik peka, najmlajši Anton pa avtomehanik.²⁸

Služenje vojaškega roka

Oče je služil vojaški rok v vojski Kraljevine Jugoslavije v Novem Sadu.²⁹ Na ta čas spominjata dve fotografiji.

S sestro se spominjava treh njegovih pripovedi iz tega časa: enkrat so na terenu vadili bojno operacijo. Bil je v enoti za tankiste, njegova skupina je prenašala lahek model tanka. Ko so bili v skupini prepričani, kako dobro jim gre (da se znajdejo v komplicirani situaciji na bojišču), jih je ustavil nadrejeni in jih pošteno nadrl, saj so z modelom tanka stali sredi ozke brvi.

Drugič je moral oče s »šprickanglo« z vrha polivati oficirja, da se je umil. Ta se je ob drgnjenju telesa pod pazduhami oglašal z glasnim »Ohohohoho!« Ko je oče to uprizoril, je bilo videti zelo smešno. Ne vem, ali se je oficir tako oglašal zaradi občutka ugodja ali ker se je tresel od mraza.

²⁸ Prav tam, str. 7.

²⁹ Informacijo o kraju služenja je posredoval Gregor Verbuč.

Alojz Polanc med služenjem vojaškega roka v Novem Sadu. (ZaAP)

Oče se je moral preizkusiti tudi kot kuhar. Oficir, katerega mu je bil dodeljen za kuharja (čeprav ni imel nobenih kuharskih znanj niti izkušenj), se mu je hvalil, kako dobro juho mu je kuhal prejšnji kuhar. Predvsem mu je bilo všeč, da so na juhi plavali »cinki« maščobe. Ko je oče skuhal juho in ugotovil, da na njej ni nobenih »cinkov« maščobe, je vanjo kanil nekaj kapljic olja in oficir je bil zelo zadovoljen.

Začetek samostojnega delovanja

Prakso čevlarskega pomočnika je oče začel pri čevljarju Jožefu Šmidu v Ravnah na Koroškem, takratnem Guštanju, verjetno konec leta 1937. Na Partizanski ulici v Ravnah na Koroškem še vedno stoji nekdanja Šmidova hiša, v kateri je bila v pritličju čevlarska delavnica, v nadstropju pa Šmidovo stanovanje in sobe za pomočnike. Šmid je bil zelo ugleden gospod, prijazen gasilec in pedanten čevljar. Po Šmidovi smrti je delavnico prevzel Miro King iz Tržiča,³⁰ kasneje je bila tu trgovina čevljev

³⁰ Marta Bačnar je to povedala Petru Kordežu 8. 3. 2023. Šmid je pričakoval, da bo po končanem mojstrskem izpitu ona prevzela posel, ona pa je dala odpoved in odšla v Žiri, kar je pri zakoncih izzvalo jezo.

Planika, v lepo obnovljeni hiši je danes cvetličarna Tinkara. Partizanska ulica je bila še leta 1964 obrtniška ulica – tu so bili poleg Šmida še en čevljar, slaščičar, ključavničar, ki je izdeloval štedilnike, ter pek in frizer.³¹

Čevljar Jožef Šmid (1905–1978) in njegova delavnica v Guštanju – Ravnanj na Koroškem. (100 let, str. 33., Šuler Pandev in Vončina, Pod to goro).³²

Ko je mojster Šmid odprl čevljarско podružnico v Žerjavu, je njeno delovanje zaupal očetu. Od 2. novembra 1939 je oče uradno bival v Žerjavu.³³ 23. februarja 1940 je pred izpraševalno komisijo Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani opravil mojstrski izpit iz »obrti čevljarškega«. Dobil je spričevalo, ki »mu služi kot dokaz strokovne izobrazbe po zakonu o obrtih in mu daje pravico do naziva MOJSTRA.«³⁴

³¹ Maks Večko.

³² Informacijo o gasilskem portretu g. Šmida v publikaciji 100 let PGD na Ravnanj na Koroškem 1878–1978 in fotografijo Šmidove čevljarške delavnice, ki sta jo na domoznanski razstavi 'Pod to goro raste naše novo mesto' objavili s Simono Vončina, je Maksu Večku posredovala Simona Šuler Pandev, univ. dipl. soc., bibliotekarska specialistka, koordinatorica za domoznanstvo in območne naloge, Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, Ravne na Koroškem.

³³ Nprstveno spričevalo za Alojza Polanca, Občina Šoštanj, opr. Št. 3123/40, Šoštanj, 7. 7. 1940, ZaAP.

³⁴ Izpričevalo Alojza Polanca o opravljenem mojstrskem izpitu, Ljubljana 23. 2. 1940, št. 1165, ZaAP.

Poleti si je pričel urejati dokumente, da bi lahko delal samostojno. Občina Šoštanj mu je 7. julija 1940 izdala »Nravstveno spričevalo«, iz katerega je razvidno, da o očetu »od rojstva do izselitve ni tukaj zabeleženega ali znanega nič neugodnega, da svobodno razpolaga s svojo imovino, da ni bil kaznovan iz primerov po določenih 11, 12 in 13 obrtnega zakona, tudi nad njim ni podaljšana očetovska oblast.«³⁵

7. septembra 1940 je Sresko načelstvo v Dravogradu izdalo »pooblastilo, da sme izvrševati čevljarški obrt. Sedež obrta je v kraju Žerjav, hišna št. 42, občina Črna, srez Dravograd, banovina dravska«, in ga vpisalo v obrtni register rokodelskih obrti pod zaporedno številko 596.³⁶

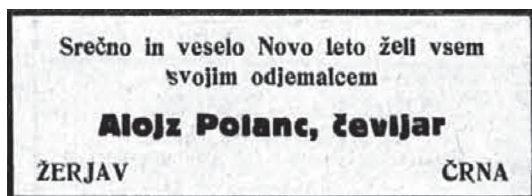
Čevljarška delavnica Alojza Polanca v Žerjavu v času od 1939. do 1949. leta. Sedita z leve: pomočnika Peter Kordež in Anton Čas, stoji: mojster Alojz Polanc. (ZaAP)

³⁵ Npravstveno spričevalo za Alojza Polanca, Občina Šoštanj, opr. št. 3123/40, Šoštanj, 7. 7. 1940, ZaAP.

³⁶ Pooblastilo za izvrševanje čevljarške obrti za Alojza Polanca, Dravograd, 7. 9. 1940, št. 10218/1, ZaAP.

Iz dokumentov je razvidno, da je oče od prihoda v Žerjav 2. novembra 1939 do izdaje dovoljenja za samostojno obrt 7. septembra 1940 delal pod okriljem Šmida, nato pa je bil samostojen. Obstaja kar nekaj fotografij iz čevljarске delavnice v Žerjavu in na prostem, na katerih so tudi njegovi pomočniki.

V zadnji številki časopisa Delavska politika leta 1940 je čestital svojim odjemalcem.³⁷

Novoletna čestitka Alojza Polanca v časopisu Delavska politika leta 1940. (Delavska politika 1940/149, str. 8.)

Alojz spozna Slavko

V Žerjavu, kjer je postal čevljarски mojster in začel samostojno delo, je spoznal tudi svojo življenjsko družico. Moja mama³⁸ Slavka Skarlovnik je bila doma na kmetiji na Trebeliškem v Paki pri Velenju. Njenima staršema Nežki in Rudiju so se rodili otroci: Rudi 1908, Kati 1909, Justa 1911, Marjana 1919 in Slavka 11. maja 1921. Slavka je bila stara štiri leta, ko ji je za rakom umrla komaj 38-letna mama. Oče in otroci so se težko prebijali, otroci so morali zgodaj poprijeti za delo, pasti živino in opravljati dela na kmetiji. Oče jih je zbujal ob petih zjutraj; najprej so morali poklekniti okoli krušne peči in moliti, potem jim je razdelil dela, ki so jih morali opraviti pred šolo. Slabo oblečena Slavka je vsak dan pešočila v šolo v Velenje. Oče je svojo žalost prelival v zvoke harmonike, vsi otroci so radi

³⁷ Delavska politika, št. 149/1940, str. 8. Čestitko je Maksu Večku posredovala Simona Šuler Pandev, univ. dipl. soc., bibliotekarska specialistka, koordinatorica za domoznanstvo in območne naloge, Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem.

³⁸ Mamo sva s sestro Slavico klicali mamica.

prepevali, posebej zveneč glas je imela mala Slavka. Tudi brat Rudi je igral harmoniko. Slavka je bila stara enajst let, ko ji je za pljučnico umrl še oče.

K sebi jo je vzela očetova sestra Angela, ki je z družino živela na Lilijskem griču nad Pesjem. Njen mož je delal v rudniku, lažje so živeli, njuna hči je bila Slavkinih let, imeli so se radi in to je bil najlepši del Slavkinega otroštva. Teta jo je učila raznih ročnih del, posebej vezenja, kar je Slavka rada počela vse življenje. Prihranili so toliko, da so kupili majhno kajžico v Lešah nad Škalami, kamor so se preselili. V Škalah je Slavka končala osnovno šolo.

Potem je morala iti služiti. Dali so jo v Šoštanj k Janovim, kjer je opravljala gospodinjska dela in pazila malo Vido, ki je bila kasneje znana gostilničarka v Zavodnjah. Tu si je Slavka prislužila svoj prvi denar.

Starejši sestri Katica in Justa sta ji vseskozi pomagali. Justa (poročena Plaznik, kasneje Krumpačnik), ki je z družino živela v Žerjavu, jo je vzela k sebi in jo dala v uk za šiviljo. Šolanje ji je plačeval brat Rudi. Pri učenju šiviljstva Slavka ni imela sreče. Pri prvi mojstrici je morala delati vse drugo, šivala skoraj ni, bila je lačna. Neke noči je svoje skromno premoženje naložila na gare in se vrnila k sestri Justi. Pri drugi mojstrici je bila zadovoljna, pa ji je pred pomočniškim izpitom nenadoma umrla, ko ji je mazačka delala splav s telohom. Čeprav šolanja ni končala, je Slavka pri bogatih rudniških družinah v Žerjavu šivala perilo in predelovala oblačila, da je nekaj zaslužila. Z Justo sta se zelo razumeli, si bili v oporo in se imeli radi vse življenje.³⁹ *»Bila je lepa ženska, drobna, vedno zelo lepo oblečena«,* se Slavke spominja Justina hči Anka Vrtič.⁴⁰

Alojza Polanca, novega »šoštarja«, ki je prišel v Žerjav, je Slavka spoznala neko nedeljo na plesu, kjer je brat Rudi igral v eni od žerjavske gostilne. Prve čevlje ji je oče naredil za Miklavža. Darilo, zavito v lep papir z veliko rdečo pentljo, je obesil

³⁹ Povzeto iz tipkopišnega besedila, ki ga je pripravila Slavica Radšel.

⁴⁰ Anka Vrtič.

na kljuko Plaznikovih vhodnih vrat. Na list ji je napisal: »*Ker pri vas neznani so mi vhodi, Miklavž obeša darila vsepovsodi.*« Ko je Slavka darilo odprla, je zagledala prelepe rdeče natikače. Vedela je, kdo jih je poslal. Ne vem, koliko rim je bilo še napisanih in koliko čevljev narejenih. Poročila sta se 27. oktobra 1940.

Vojna

Spomladi leta 1941 se je začela druga svetovna vojna. Po kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije je bil Alojz dobrih 9 mesecev, od 7. aprila 1941 do 9. januarja 1942, v vojnem ujetništvu.⁴¹ S Slavico misliva, da je bil zaprt nekje v Avstriji in da so morali kot ujetniki delati pri kmetih. Slavka je doma trepetala zanj in pričakovala dojenčka. 18. avgusta 1941 se je rodil Lojzi in imel že šest mesecev, ko se je Alojz vrnil. Bil je shujšan in izčrpan, Slavka ga je komaj prepoznala.

»Lojzi je bil lep blond deček, igrala sva se, skrila sem se mu, in ko sem se mu pokazala, je kar sesul smeh,« se spominja Anka Vrtič.⁴²

Od septembra 1943 dalje je bil oče »aktivni udeleženec narodnoosvobodilne vojne«.⁴³ O tem času je kasneje sam napisal *»Življenjepis delovanja v NOV«*:

»Spomladi leta 1943 se je oglasil v moji delavnici v Žerjavu št. 42 – tam sem delal kot samostojni čevljarski mojster – kot stranka Anton Jerak iz Žerjava in me nagovoril, da sem mu takoj popravil prinese delovne čevlje. Ko je prišel drugič, s še slabšimi, sem takoj vedel, da so to čevlji partizanov in da je Jerak ilegalni terenski delavec. Čevljev mu nisem zaračunal in s tem je ugotovil mojo pripravljenost za sodelovanje. Ves čas,

⁴¹ Odločba – priznanje pravice do starostne pokojnine Alojzu Polancu, Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji, št. P-605.818, Ljubljana, 22. 9. 1976, str. 2, ZaAP.

⁴² Anka Vrtič.

⁴³ Odločba – priznanje pravice do starostne pokojnine Alojzu Polancu, Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji, št. P-605.818, Ljubljana, 22. 9. 1976, str. 2, ZaAP.

*Slavka in Alojz Polanc s sinom Lojzijem, verjetno leta 1944.
Lojzi Polanc, verjetno leta 1946. (ZaAP)*

dokler je bil še doma, sem mu delal nahrbtnike iz mojega in njegovega materiala, popravljaj kurirske torbe, opasače, pase za puške. Kmalu potem mi je sporočil, da sem postal član OF in da je moje ime „Zvezda“ – on je bil „Union“. Poleti leta 1943 je moral v partizane, ker ga je iskal Gestapo, navezal pa je naše nadaljnje delo z Alojzom Kompanom iz Jazbine, ki je delal v rudniku svinca Žerjav, od koder smo potem redno preskrbovali teren Jazbina–Javorje s kruhom, obutvijo, moko. Tu je bil tudi domačin iz Jazbine Gašper Lešnik. Če ni odnesel Kompan, je odnesel Gašper Lešnik. Karte za moko mi je pošiljal moj brat, ki je bil zaposlen v pekarni v Velikovcu, in njegov prijatelj. Pri trgovcu Francu Čampi v Žerjavu smo uredili tako, da je prevzel karte za kruh, četudi so bile odrezane. Ob neki priliki je kmet Ober iz Javorja pripeljal celo vrečo moke za terence. Vse to sta vedeli tudi Ivanka Škruba iz Šoštanja in Lenčka Štrigelj iz Kotelj, prej po domače Krpuh iz Jazbine, ki sta bili tudi terenski delavki in sta se večkrat oglasili v moji delavnici s kakšnim naročilom ali odnesli izgotovljeno. Pri meni se je oglasil tudi

Drago Marković iz Črne. Takoj sem mu popravil in uredil vse, da je obutev prišla pravočasno na mesto. Med tem časom sem navezal stike z Ido Kolenbrant, ki je bila v službi kot trgovska pomočnica pri Rudolfu Cizeju v Žerjavu. Z njo smo prav tako spravljali hrano, sanitetni material in drugo. Preko nje sem spravil enkrat 20 parov gojzeric, ki jih je odnesel v divizijo Bertl Vodovnik. Za Berta Plaznika - Saša sem napravil škornje in mu preko staršev spravil še druge stvari. On je padel. V Javorju se je zadržala tudi politična delavka „Marjetka“, sedaj Olga Kastelic, stanujoča v Ljubljani. Ona je bila sekretarka SKOJ-a za Koroško. Poslala mi je naročilo za izdelavo škornjev zanjo in njenega sodelavca, imenovanega „Don“. Naročilo sem seveda izvršil in naročeno preko terencev poslal do nje. Ko sta odšla v partizane tudi Gašper Lešnik in Alojz Kompan, sem nadaljeval z delom preko Ide Kolenbrant. Pri meni je bil zaposlen tudi Gustl Javornik iz Žerjava. Ponoči je bil večkrat pri meni in je odnesel razen čevljev tudi material za čevlje, škornje in drugo. Njega so zajeli in umrl je mučeniške smrti v dravograjskih zaporih. Tudi vajenca Petra Kordeža, ki je odšel v partizane, sem zalagal z vsem, za kar me je prosil. Za vse delo je vedel tudi Maks Jerak iz Žerjava. Vse, kar sem tu površno navedel, je resnično, vsega se že ne spominjam več. Posebej prič nisem navajal, ker če so vsi ti ljudje ostali poštene, bodo povedali dovolj. Moje delo se je nadaljevalo do konca vojne. Takoj po nastopu svobode sem bil poklican v vaško stražo, poznejšo Ljudsko milico, kar dokazuje priložen dokument.»

O 20 gojzericah, ki jih v življenjepisu omenja oče, je pripovedovala tudi Ida Kolenbrand:⁴⁴ »Zgodaj spomladi 1944 je prišel k njej čevljar Alojz Poljanc, ki je domneval, da ima ona zvezo s partizani, in ji povedal, da je naredil 20 parov čevljev za nemške oborožene sile, ki jih mora oddati naslednji dan, in da bi bilo bolje, če bi kdo od partizanov prišel ponje. Posredovala jim je obvestilo in ponoči so res prišli Vodovnik, Ivan Eržen - Vojko in drugi ter odnesli čevlje, obenem so v trgovini vzeli tudi nekaj sladkorja. Tudi mesarji so ji posredovali obvestila o zalogah in

⁴⁴ Informacijo o navedbi v Linasijevi knjigi mi je posredoval Maks Večko.

*tudi te je posredovala partizanom, ki so prišli po meso, naslednji dan pa so prijavi „rop“.*⁴⁵

Med vojno so Alojzovega starejšega polbrata Pepota, ki je z ženo Antonijo, roj. Novak, stanoval v Topolšici, »odpeljali partizani«: za pogrešanega oziroma mrtvega velja od 31. maja 1944. Slavica pravi, da naj bi bila ob koncu vojne oče in mama, pa tudi nekateri drugi sorodniki, obsojeni na smrt s streljanjem. Jokali so in se poslavljali. Dve uri pred napovedanim streljanjem so v Žerjav vkorakali partizani in ga osvobodili.

Prišla je svoboda. Slavka in Alojz sta bila srečna, da je vse hudo mimo. Takrat pa se je njuno življenje boleče zalomilo. Čeprav je bilo prometa zelo malo, se je 2. maja 1946 pod kolesi tovornjaka končalo življenje komaj petletnega Lojzija. Slavka si je težko opomogla.

13. maja 1947 se jima je v bolnišnici v Črni na Koroškem rodila hči Slavica. Življenje teče v valovih in tokrat se je obrnilo navzgor. Dom Alojza in Slavke v Žerjavu je postal drugi dom za njune brate in sestre, raztepane po svetu. Očetov brat Ludvik je v pismu mami zapisal: *»Pri Tebi in tvojem možu, mojem bratu, smo imeli zaščito in drugi dom«.*⁴⁶ Sorodniki so prihajali in ostajali nekaj časa pri njiju.

Od leta 1947 je oče čevlarsko obrt izvrševal na osnovi odločbe Okrajnega ljudskega izvršilnega odbora v Prevaljah.⁴⁷

Zaradi težav z želodcem naj bi bil očetov oče Mihael leta 1947 operiran v Slovenj Gradcu; menda je umrl nekaj dni po operaciji.⁴⁸

⁴⁵ Linasi, V viharjih letih, str. 177.

⁴⁶ ZaAP. Prim tudi: Polanc, Zlato žito. Tudi Anka Virtič.

⁴⁷ Prošnja Alojza Polanca OLO Šoštanj za preselitev čevlarske obrti iz Žerjave v Šoštanj, Šoštanj, 14. 6. 1949, ZaAP.

⁴⁸ Spomini Mihaelovega sina Ludwiga Polanza. Poles et al. Hrani jih za spomin ..., str. 59.

Vrnitev v Šoštanj

Oče in mama sta konec leta 1948 kupila hišo očetove mačehe Cecilije na Goricah v Šoštanju, po domače Pri Lipšu. Cecilija si je pridržala »užitek in razpolaganje do smrti«. ⁴⁹

Oče je 9. marca 1949 zaprosil Okrajni ljudski odbor (OLO) Dravograd, Poverjeništvo za lokalno gospodarstvo, Upravo za obrt, za začasno prekinitve izvrševanja čevljarске obrti v Žerjavu šte. 42, za čas od 1. aprila 1949 do 15. junija 1949, zaradi preureditve stanovanja in delavnice v Šoštanju, Medvedova 5. Prekinitve je bila marca odobrena kot »začasna prekinitve«. ⁵⁰

Starša sta Cecilijino hišo na Goricah nadzidala in razširila. Pripovedovala sta, kako sta sama izdelovala opeko za hišo v »ciglarni«, opekarni nasproti nekdanje gostilne Obirc; lastniki opekarnе naj bi bili Goltniki. V lesene bazene so dali glino in vodo, maso z nogami pregnetli in jo naphali v male modele iz lesa. Zložili so jih na stojala, da se je masa posušila na soncu, in posušeno opeko pobrali iz okvirčkov.

14. junija 1949 je oče, že stanujoč v Šoštanju, prosil Okrajni ljudski odbor, Poverjeništvo za lokalno industrijo in obrt Šoštanj, za dovoljenje za preselitev čevljarске obrti v Šoštanj. Piše, da bo »takoj prevzel plansko izdelavo „Obutev“«. ⁵¹ Hkrati so črtali njegovo obrt v Žerjavu iz obrtnega registra v Dravogradu. ⁵²

⁴⁹ *Plačevala pa bode sama davke, doklade in druga bremena, dokler ne bode posestva, kakor sama odloči, oddala kupcema dokončno v užitek*«. Prodaja se je zdela oblastem sumljiva: da ni prodajalka morda kaj špekulirala? In zakaj sta kupca zares kupila razmeroma majhno in obremenjeno posestvo? Posvetovali so se ljudski odbori v Mozirju, Prevaljah in Šoštanju. Okrajni LO Mozirje, kupna pogodba med Cecilijo Lihteneker in Alojzom ter Stanislavo Polanc, zemljiškoknjižna realizacija. SI_ZAC0201- MLO Šoštanj 2 2793/48.

⁵⁰ Odločba – prijava začasne prekinitve obrti Alojza Polanca, Okrajni LO Dravograd, št. VIII/3-246/1-49-Vu/M.

⁵¹ Prošnja Alojza Polanca OLO Šoštanj za preselitev čevljarске obrti iz Žerjava v Šoštanj, Šoštanj, 14. 6. 1949, ZaAP.

⁵² Odločba o prestanku čevljarске obrti za Alojza Polanca v Žerjavu, Okrajni

OLO Šoštanj je dne 26. avgusta 1949 očetu izdal »obrtno dovolilo« za opravljanje čevljarске obrti na sedežu Medvedova 5, Šoštanj, ter dovoljenje za vpis v obrtni register rokodelcev.⁵³ V register članov Okrajne obrtne zbornice Šoštanj so ga vpisali pod številko 398.⁵⁴

Naša hiša

Na pročelje svoje nove hiše, poleg vhodnih vrat v delavnico, je oče tako lahko ponosno namestil tablo z napisom »Alojz Polanc, Čevljar«. Naslov je bil Medvedova 5, od leta 1953 pa Goriška cesta 9, Šoštanj. Hiša je stala ob cesti, na dolgi ozki parceli, vzporedni s cesto. S ceste se je zapeljalo na prostorno peščeno dvorišče.

V prenovljeni hiši je Cecilija dobila svojo sobo v pritličju, in ko je onemogla, je zanjo skrbela mama. Z njo je imela veliko dela, zelo potrpežljivo je skrbela za njeno higieno. Cecilija je 13. julija 1952 umrla od starostne onemoglosti, 18. julija 1952 pa sem se rodila jaz.

V pritličju hiše sta bila dva glavna in dva stranska prostora namenjena čevljarски obrti: spredaj je bila delavnica in za njo »magacin« za usnje, zraven sta bila skladišče za kopita ter prostor za stroj za brušenje in poliranje obutve. Po letu 1961 so del tega prostora poglobili, speljali dol stopnice in postavili peč za centralno kurjavo. Ves kurilni del se je pokrnil z leseno loputo. V sobi ob delavnici sta po Cecilijini smrti stanovala mamina sestra Katica Podojsteršek in njen sin Vili.

Na koncu veže, nasproti vhodnih vrat v stanovanjski del, je bila pralnica. Pri pranju je mami pomagala gospa Malejeva, ki je z možem stanovala na podstrešju. Prati sta začeli zelo zgodaj,

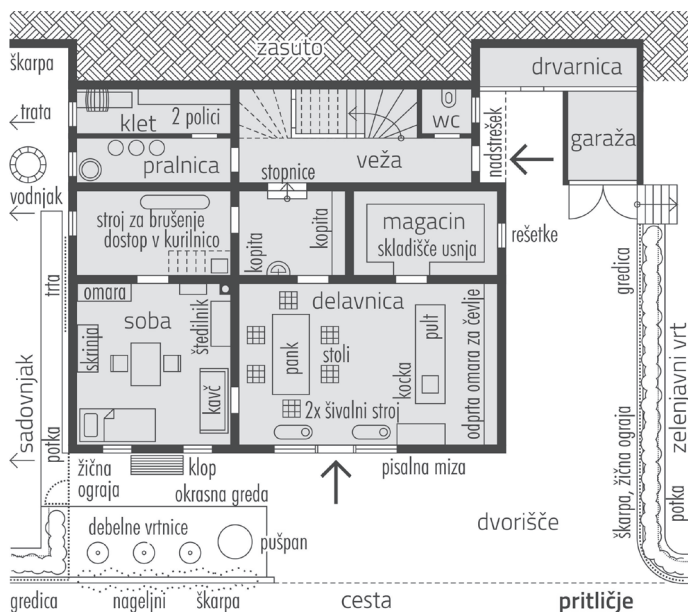
LO Dravograd, št. VIII/3-252/1-49-Vu/M, Dravograd 15. 6. 1949, ZaAP.

⁵³ Pod zaporedno številko 459. Polanc Alojz, Medvedova 5 Šoštanj: Dovoljenje za opravljanje čevljarске obrti. SI_ZAC 0201-MLO Šoštanj 2 1868/49. Dovolilo Polancu Alojzu za opravljanje čevljarске obrti, Okrajni LO Šoštanj, št. I 608/4-49. OŠ/KR, Šoštanj, 26. 8. 1949, ZaAP.

⁵⁴ SI_ZAC Okrajna zbornica Šoštanj – Register članov.

saj je čez dan kdaj primanjkovalo vode. Nosili sta predpasnika iz polivinila, ki sta ščitila tako sprednji del telesa kot hrbet, ker je bilo v pralnici tako vlažno, da je kapljalo s stropa. V velikem kotlu v kotu sta kuhali perilo, ga prali v velikih škafih in drgnili na ribežnih, končno pa z vozičkom peljali sprat na perišče ob Paki.

Iz pralnice so vodila vrata v klet, kjer smo shranjevali ozimnico. Na police je mama zložila veliko vložnega sadja in zelenjave, v kleti se je kdaj pojavil kakšen manjši sod z vinom, sem smo spravljali velike lonce z oleandri, ki jih je bilo treba pred zimsko zmrzaljo umakniti z dvorišča.

Pritliče naše hiše v Šoštanju.

V **prvem nadstropju** je stanovala naša družina. Namembnost prostorov sta starša precej spreminjala: v različnih obdobjih smo imeli na različnih mestih kuhinjo, dnevno sobo in spalnico staršev, spreminjala sta tudi opremo.

Kuhinja je bila srce stanovanja, kuhinjska miza pa središče dogajanja. Ob njej smo obedovali in se pogovarjali, tukaj sva s sestro delali domače naloge in se učili, tukaj so bili postreženi obiskovalci. Kuhinja je bila najprej opremljena s »kredenco« in z velikim svetlečim se štedilnikom na drva. Kasneje smo imeli tako imenovano »švedsko kuhinjo« z visečimi elementi, manjši bojler, električni štedilnik, nizek hladilnik, kotno klop, stole in mizo. V kuhinji je bil radio, ki smo ga veliko poslušali.

V »špajzu«, shrambi, je mama hranila vloženo sadje in zelenjavo. Posebej zanimiva so se mi zdela v petlitrski kozarec shranjena jajca, vložena v vodo, pomešano z apnom. Poleg zaloge različnih živil je mama tukaj hranila tudi steklenice z namočenimi zdravilnimi rožami, ki jih je pripravila njena sestra Justa. Z zdravilnim žganjem se je masirala ob zdravstvenih težavah.

Spalnica staršev je bila najprej opremljena z zelo masivnim pohištvom, kasneje z modernim. Pred »jogiji« smo imeli prešite svetlo modre »modroce«, tri za dolžino postelje, napolnjene z žimo. Pokriti smo bili s »kovtri«, ki so bili najpogostejše modre ali roza barve. Posteljnina je bila navadno na sredini izrezana v karo, da je bila barva »kovtra« vidna. Pozimi smo bili preko »kovtra« pokriti še s »tuhnami«, napolnjenimi z belim gosjim perjem. Rjuhe smo na vogalih zavezali v vozel, da smo jih lažje namestili. Postelje smo zjutraj redno postiljali, »tuhne« po vrhu gladko poravnali, jih ob strani oblikovali v oster rob in vse prekrili s »koper deko«. Na sredino postelje smo položili okrasne blazine. Zvečer smo vse to ponovili v obratnem vrstnem redu ter okrasne blazine in pregrinjalo zložili na kavč, ki je stal ob vznožju postelje. Ob preoblačenju posteljnine smo postelje redno zračili, »modroce« pa za božič in veliko noč pošteno »preklopjali« z lesenim »prakerjem«. V vogalu spalnice je stala »psiha«, nizka omarica z zelo velikim ogledalom, v drugem kotu pa kakšen meter in pol visoka okrogla peč, v kateri smo kurili, preden smo v hišo namestili centralno kurjavo. Ko smo v peči nehali kuriti, smo (po nasvetu mamine sestre Juste) doma narejene suhe salame zavili v časopisni papir in jih zagrebli v pepel. Tako smo podaljšali njihovo uporabnost.

V dnevni sobi smo imeli kavč, dva fotelja, klubsko mizo, nizko omarico, na katero smo kasneje namestili televizijo, in srednje visoko omaro. Televizijo sva s sestro najprej hodili gledat k sosedom, h Kokotovim in k Časovim, precej kasneje smo jo kupili tudi mi.

V otroški sobi sta stali najini postelji, pod oknom nočna omarica, ob steni velika masivna omara. V glavnem sva v sobo hodili samo spat, največ se je dogajalo v kuhinji. Ko se je Slavica preselila na podstrešje, smo v sobo postavili pisalno mizo in učila sem se tukaj. Na policah na steni sem zbirala različne ljube predmete.

V vsakem nadstropju je bilo angleško stranišče.

V kopalnici smo imeli najprej »bojler« – peč, v kateri smo greti vodo s kurjenjem, tuš, kad iz pocinkane pločevine in velik umivalnik. Stene so bile do sredine pobarvane z vodoodbojno oljnato barvo. Kasneje je bila kopalnica obložena s ploščicami, imeli smo velik električni bojler, običajno kad, pralni stroj in umivalnik.

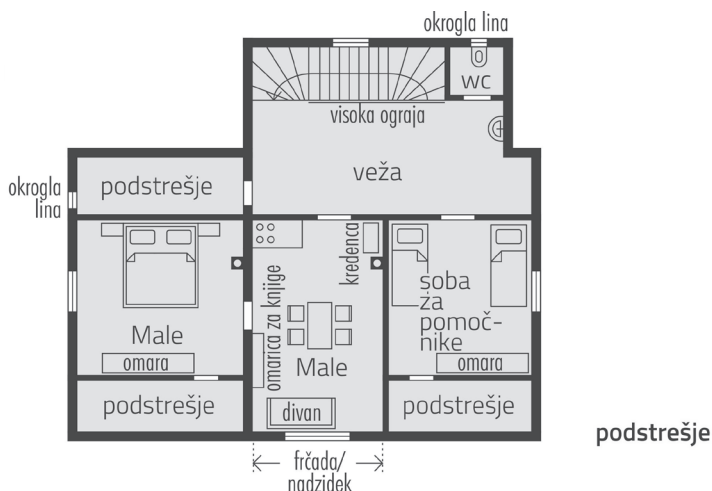
Prvo nadstropje naše hiše v Šoštanju.

Na veliko teraso smo otroci prinesli odeje, tako določili svoja stanovanja, na odejah sedeli, potem pa hodili nakupovat v trgovino, ki smo jo postavili na koncu terase. Ohranjenih je veliko fotografij, kako so se na terasi ob obloženi mizi zbrali sorodniki očeta in mame, tukaj sem se trudila kotalkati, se dobivala z najstniški prijateljicami, tukaj sta se starša kasneje igrala s svojimi vnuki.

Na podstrešju je bila ena sobica namenjena pomočnikom, največ sta v njej bivala dva, nazadnje pa pomočnik Vlado Videmšek z ženo Hedviko in sinčkom Iztokom. V drugih dveh prostorih je vrsto let stanoval miren par, Malka in Valentin Male, kasneje pa je v celem nadstropju stanovala sestra Slavica z družino.

Kot otrok o našem stanovanjskem standardu nisem razmišljala. V hiši sem se počutila lepo zaradi vzdušja, ki je vladalo v družini.

Leta 1961 smo v hišo napeljali centralno kurjavo. Zelo dobro se spominjam, kako so »štémali«, vrtali, prebijali stene za cevi, v delo sta se vključila tudi mama in oče. Cela hiša je bila v okruških, ki so jih odnašali sproti, in v prahu. S sestro sva pomagali na koncu, pri čiščenju. Ko je bilo v vseh prostorih enakomerno toplo in se je kurilo na enem mestu, pa je bilo zelo prijetno.

Podstrešje naše hiše v Šoštanju.

Na koncu dvorišča na desni strani hiše je bila **drvarnica**, narejena iz razmaknjenih lesenih letev. Tu smo shranjevali kurivo: drva in premog. Majhen del drvarnice je oče izrezal za hišico našega kužka Bobija. Ko smo kupili sivi volkswagen, smo del drvarnice pozidali in spremenili v **garažo**.

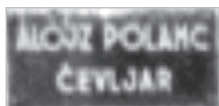
Vrtova levo in desno od hiše sta bila podprta s kamniti mi škarpami z ograjo iz žične mreže, po njej so bile razpeljane raznobarvne vrtnice plezalke. Ob mreži so bile ozke gredice z različnimi rožami. Na desnem vrtu je mama gojila različno zelenjavo, na levem pa je oče posadil nizko sadno drevje. Posebej slastne so bile medene hruške. Del tega vrta je bil malo višji, prazen, tu smo se na travi otroci »z naše gase« (ulice) radi igrali gnilo jajce, ali je kaj trden most in druge igre. V vodnjak ob hiši je mama v vedru spuščala meso na hladno, ko še nismo imeli hladilnika. Ob hiši je rasla vinska trta, ob sosedovi ograji pa smo imeli nekaj grmov črnega ribeza in jagode.

Tudi pred hišo je bila **cvetlična gredica** s tremi visokimi vrtnicami, grmom pušpana, včasih z gladijolami, ki so cvetele za moj rojstni dan in mi jih je mama vedno narezala za v vazo, včasih pa z različnimi drugimi cveticami. Na sprednjem delu gredice in po škarpni so se spuščali beli in roza binkoštni nageljni. Ko so bogato cveteli, se je veliko ljudi ob njih fotografiralo, številnim pa jih je mama natrgala za šopke ob različnih obredih.

Čevljarska delavnica in »magacin«

Z dvorišča so stranke vstopale skozi visoka vrata neposredno v veliko **delavnico**. Na obeh straneh vrat sta bili izložbeni okni. Vse se je zapiralo s kovinskimi roloji. Levo in desno ob izložbah sta stala levoročna šivalna stroja za šivanje zgornjih delov čevljev. Desno je bila pisalna miza in na njej telefon, ki je bil v tistih časih zelo redek. Telefonirati je bilo možno le preko pošte.

V delavnici je stal dolg pult z veliko leseno kocko, na kateri je oče izdeloval zgornje dele čevljev in ob pultu sprejemal stranke. Za pultom je bila preko vse stene postavljena visoka odprta omara s policami, kamor je oče spravljajl čevlje: na eni

Hiša Alojza in Slavke Polanc na Goriški cesti 9 v Šoštanju.

V njej je imel Alojz Polanc v letih od 1949 do 1964 samostojno čevljarstvo. Spodaj: Čevljarstvo delavnica v pritličju hiše. Stoji Alojz Polanc, sedijo pomočniki (z leve): Rudi Lesjak, Ivan Rogelšek in Zager. Tabla na pročelju hiše. (ZaAP)

strani so bili sprejeti, na drugi popravljeni čevlji, posebej so bili zloženi novi čevlji in skrajno levo čevlji z razstav. Nasproti pulta so ob »panku« (nizki delovni mizi) delali pomočniki. Ob njem in na njem je bilo različno čevlarsko orodje. Pomočniki so sedeli na stolih, ki so imeli sedala prepletena s širokimi usnjenimi trakovi. Posebne predpasnike jim je sešila mama. Na steni je merila in tolkla čas vitka zastekljena stenska ura.

Iz delavnice so vodila vrata v manjši prostor, »**magacin**« (skladišče usnja). Tam je bilo po policah zelo urejeno razporejeno usnje. Tanjše usnje za zgornje dele čevljev je bilo zvito v role. Bilo je veliko različnih vrst usnja in različnih barv, poleg črne in bele tudi različni odtenki rjave, bež, zelene, rdeče. Debelo usnje za spodnje dele čevljev, za podplate, pa je bilo po policah zloženo v plasteh. Ob vstopu v »magacin« me je vedno prevzel vonj po usnju, zelo je dišalo.

Iz delavnice so vodila vrata še v **pomožna prostora**. V prvem je bilo na policah ob stenah na vsaki strani skrbno zloženih veliko kopit. V naslednjem prostoru je stala »puc mašina«, stroj, na katerem so brusili podplate in pete ter čistili in polirali čevlje. Sem so nosili brusit čevlje tudi iz drugih čevlarskih delavnic v okolici, kjer takih strojev še niso imeli: Mojca Čebul se spomni, kako je desetletna k nam prinašala čevlje iz delavnice njenega očeta Jevšnika, Mačkovega Ivana iz Raven, brusit na »šmirkel šajbo« – zbrusilo se je lahko na grobo ali na fino. Čevlje je pustila in jih nato prišla iskat. Kasneje si je tudi njen oče kupil tak »mašin za šmirglanje«.⁵⁵ V vseh prostorih je vladal red. Vse je bilo skrbno urejeno in pospravljeno.

⁵⁵ Mojca Čebul.

*Čevljarско orodje Alojza Polanca, med njim noža, kladiivo, kolešček za kroje, različni luknjači, šestili, naprstnik, različna šila, ročni luknjač, klešče, leseni cveki, žebli, neti, trinožec ali »tronožec« – »drajfus« (peta, ženski del, moški del).
(Foto Janez Poles)*

Pomočniki

Slavica se spominja, da je imel oče v Šoštanju vedno štiri ali več pomočnikov. Med njimi so bili Anton Čas, Peter Kordež, Franc Urbanc, Vlado Videmšek, Miha Koželjnik, Stane Gmajner ali morda Kopitar, Ivan Rogelšek, Edo Cavnik, Rudi Lesjak, gospod Zager. Gotovo je bil še kdo. Nekateri pomočniki so stanovali pri nas v sobi na podstrešju. Mama jim je kuhala ter prala in likala perilo.

Očitno so bili pomočniki z našo družino precej povezani, saj so na fotografijah z nami na družinskih dogodkih, na izletih, tudi same je oče peljal na izlete z osebnim volkswagnom, enemu je organiziral zelo slavnostno poroko, številnim je bil tudi poročna priča.

Pred hišo Alojza in Slavke Polanc na Goriški cesti 9 v Šoštanju. Z leve: pomočnika Edo Cavnik in Vlado Videmšek, čevljarski mojster Alojz Polanc, gospa, ki je bila skupaj z možem na obisku pri pomočniku Francu Urbancu, pred njo Aca Polanc, Slavka Polanc, pomočnika Franc Urbanc in Zager: (ZaAP)

Kot mojster je oče usmerjal in nadziral ustaljeno delo v delavnici: bil je natančen, menda »unikaten«.⁵⁶ Poleg čevljev so v naši delavnici znali narediti še vse mogoče iz usnja. Nama s sestro je oče izdelal izjemno lepa črna usnjena kovčka za 24- in 96-basni klavirski harmoniki.

Ivu Kompanu je oče napravil posebno oprsnico za psa, velikega nemškega ovčarja: »Gledal sem, kako je ta pas delal. Takoj je imel v glavi sliko, takoj si je predstavljal, kako bo to izgledalo. Kar vlekel je iz glave. Ta povodec je zame vrhunski izdelek! – Bil je mojster, ki je delal vse, od gojzerjev do plesnih čevljev.«⁵⁷

Res je oče Ivu naredil tudi plesne čevlje: »Ni bilo takega čevljarja, ki bi mi jih naredil. Dvakrat sem šel na probo. Bili so

⁵⁶ Ivo Kompan.

⁵⁷ Ivo Kompan. Povodec hrani Aca Poles.

špičaki, mehki kot copati, narejeni samo iz usnja. Polanc je imel specialna usnja, raznoraznih barv, nikjer nisi videl, kar je on imel. Celi naši družini je delal čevlje. Naredil mi je tudi gojzerje. Ker je moj oče zidar kdaj kaj pozidal za Polanca, sta potem poračunala kar naturalno. Tudi če smo čevlje kupili v trgovini, smo jih nesli k Polancu, da je dal gor podkve, različno velike, na peto in špico, da se čevlji niso obrabili. Včasih je bil pri čevljih zgornji del še cel, torej še dober, podplate so pa menjali in je čevljev bil skoraj kot nov. Polanc je bil res z dušo čevljar, ni gledal samo na denar. Ne vem, če je bil kdo v dolini kot on. Bil je uspešen mojster in čudovit vodja – imel je poseben dar. Bil je prijeten in čustven, dobričina. Imel je tudi svoj avto: volkswagrovega hrošča. Ker je veljalo, da ti avtomobili radi zarjavijo, smo ga s pomočniki kar sami obrnili na bok, ga spodaj prekrtačili z jeklenimi krtačami in pobarvali, da ni rjav. ⁵⁸

Joža Zaverla se spominja, da jo je oče pozimi, ko ni zidal, vzel kdaj s sabo k Polancu v čevljarsko delavnico: »Ah, vse me je zanimalo, za mene kot otroka je bil to drug svet. Na fasadi je bila tabla z napisom: ALOJZ POLANC, ČEVLJAR. V delavnico se je vstopalo skozi vrata med izložbenima oknom: izložba je bila v glavnem prazna, ker je zaradi preveč sonca usnje tam obledelo in se izsušilo.

Na desni strani delavnice je stal en šivalni stroj, drugi je bil pri vratih, ki so vodila v sosednjo sobo. Moj oče je sedel na stol ob šivalnem stroju in začel trositi vice, gospod Polanc in pobi pa so delali naprej in se vsake toliko zasmeli. Sicer so pa delali v tišini. Jaz sem stala in gledala: moj oče je bil brez las, gospod Polanc pa je imel frizuro, „velne“ (valovite lase) – bil mi je zanimiv. Stal je pri leseni kladi, ki je bila pritrjena na pult, za njim so viseli kroji za čevlje. Čez klado je raztegnil usnje, nanj je položil kraj, ob kroju je rezal: nož je bil kot olfa nož. Gospod Polanc je s pogledom napeto in povsem osredotočeno sledil ostremu poševnemu rezilu, včasih z jezikom med ustnicami, iz raznih grimas na obrazu si lahko videl, če se je trdo usnje upiralo in če je prav in dovolj natančno urezal.

⁵⁸ Ivo Kompan.

Pobi, pomočniki in vajenci, so sedeli na nizkih stolih: leseno ogrodje so sami prepletli z usnjenimi jermeni, ki so se na sredini udirali, da je spominjalo na jamo. Imeli so delne rokavice, smolili so dreto, zabijali lesene cveke: gledala sem in čakala, da ga bo zabil. Cveki so bili 1-2 cm dolgi, kot bi bila to sredina zobotrebca: vzel je šilo, naredil luknjo, potisnil v luknjo cvek, potolkel s tistim posebnim kladivom. Včasih so si pomagali s kneftro: to je bil širok usnjen pas, sešit z dreto; kneftro je dal čevljar pod stopalo, čevelj na koleno, kneftro čez, da ga je zgrabila, pa je zabijal. Potem so šivali: igla je bila usločena in šivali so z obema rokama, na široko so vlekli dreto z ene na drugo stran.

Lesenih kopit je bilo nešteto v majhnem hodniku, skozi katerega sta hodila v svojo sobo Kati in Vili. Bila so lepo zložena, cela stena jih je bila polna. Zraven je bil magacin, kjer je najbolj dišalo po usnju: všeč mi je bilo, ker je bilo vse lepo zloženo, pošlhtano. Gospod Polanc je imel red.

Ko sem začela hoditi v Celje v 1. letnik, sem potrebovala čevlje za zimo. Mama ni imela denarja, foter, kvalificirani zidar pri Gradisu, je imel skromno penzijo: vedela sem, da mi ne bo plačal šminkerskih čevljev. Sem se zmenila z gospodom Polancem, naj mi naredi take robustne čevlje, z grobo gumo, kot bi bili šihtni čevlji, taki bi bili mojemu očetu všeč in bi jih plačal. Vzel mi je mero in komaj sem čakala, da sem prišla čez en teden na probo. Čevlji so bili iz temnega vinsko rdečega usnja, gojzerice z ojačano kapico, lepo zaobljeni, lepo narejeni ženski gojzerji. Guma je bila robustna, kakršno je imel moj foter na svojih delovnih čevljih. Ne bom jih pozabila, rada sem jih nosila, bili so drugačni, rdeči – kako sem bila ponosna nanje! Oče ni nič kompliciral zaradi plačila, sam je šel plačat, komaj je čakal, da je lahko šel k Polancu. Še ko je bil na smrt bolan, je optimistično gruntal, da se bo porihtal: „Samo, da se pozdravim, pa bom dobil vožek in me bo pob pelal gor k Polancu, pa se bomo smejali!“

Naredil mi je tudi bele opanke. Pa v popravilo smo tja nosili čevlje: enkrat sem imela na podplatu veliko luknjo, pa so vse popravili, vse zrihtali, preoblačili so tudi pete. Polančevi čevlji so bili ročno delo. Imel je okus, dizajnerski čut. Vedel je,

kako narediti čevlje, da bodo pasali na nogo, bil je natančen, pedanten, res je delal z andohtjo, ves je dal sebe v delo in mu je ratalo.«⁵⁹

Čevljar Ivo Pocajt, ki se je učil in delal pri Grudniku, mi je pripovedoval, da so morali čevljarski vajenci vsako leto za letni izpit na Vajenski šoli Šoštanj izdelati čevlje pri drugem čevljarju. Te čevlje so dali na vajensko razstavo v prostorih šole, kjer so razstavljali tudi vajenci drugih poklicev: mlinarji, orodjarji. Spominja se, da je bil moj oče član komisij za razstave. Pocajt je za razstavljene čevlje prejel diplomu in pohvalo, ki ju skrbno hrani. Pri našem očetu je izdelal čevlje za pomočniški izpit na Obrtni zbornici v Celju. Vse je imel pripravljeno, mere je vzel njegov mojster, material je imel s seboj. Zelo dobro se spominja, kako je bilo, ko je prišel v našo delavnico. »*Mojster je delal za pultom, pomočniki so delali za pankom in ob delu prepevali*«. Očeta se spominja kot prijaznega človeka. Rekel mu je, da če ne bo kaj vedel, naj ga vpraša. Ker pri Grudniku še niso imeli »puc mašine«, mu je naš pomočnik pomagal pri brušenju gume. Pocajt je en čevlj izdelal do konca, drugega pa do polovice, da je na izpitu pokazal, kako je čevlj nastajal. Kot dokazuje pomočniško spričevalo, je Ivan Pocajt 29. oktobra 1958 opravil »pomočniški izpit iz obrti čevljarstvo« in izpitna komisija ga je priznala za »obrnega pomočnika«.⁶⁰

Ker je oče na vseh fotografijah precej resen, sem povprašala Hedviko Videmšek, soprogo našega pomočnika Vlada, če je njen mož kdaj kaj rekel, kakšen je bil oče kot vodja v delavnici. Prvi spomin gospe Hede je bil, da ni bil strog, saj je dovolil, da so lahko punce hodile k fantom v delavnico. Pomočniki so ga klicali »majster«, znal je voditi in je bil kot šef avtoriteta. Nikoli ga ni videla jeznega in rad se je pohecal. Ko je oče zaključeval čevljarsko obrt, je njenemu možu uredil službo na Premogovniku.⁶¹ Takšno mnenje me utrjuje v prepričanju, da je bil oče dober človek in da je imel s pomočniki zelo korekten odnos.

⁵⁹ Joža Zaverla.

⁶⁰ Ivo Pocajt.

⁶¹ Hedvika Videmšek.

Hedviki Videmšek je mož Vlado opisal tale dogodek: za pomočniški izpit je za svojega očeta izdelal rjave moške čevlje z vidnimi šivi ob podplatu. Zgornje dele je urezal oče, nadaljevanje izdelave čevljev pa je bila vaječeva naloga. Ko je dokončani par čevljev predstavil komisiji, člani niso verjeli, da jih je naredil on. Prepričal jih je šele oče, ki je potrdil, da so čevlji Vladov izdelek. Enak model čevljev je Vlado kasneje naredil tudi zase iz modrega semiš usnja.⁶²

Kakšno obutev je izdeloval oče?

Oče je izdeloval modno žensko in moško obutev. S Slavico meniva, da je imel kar veliko naročil. Tudi gospe, ki so veliko potovale in bi si čevlje lahko kupile v tujini, so jih naročale pri njem. Hodil je na sejme v tujino, od tam prinašal različno usnje in revije z modno obutvijo. Usnje je večinoma kupoval v trgovini v Celju in Tovarni usnja Šoštanj.

Ko si je stranka v reviji izbrala model čevlja, ji je oče »vzel mero«. Na papir A4 formata je položila nogo in oče ji je s svinčnikom naredil obris desnega stopala. Mislim, da je s »centimetrom« izmeril obseg stopala na najširšem mestu, čez nart, in številke zapisal ob strani. Morda je vzel še kakšno mero, odvisno od modela čevlja, če so imeli npr. opanki zgoraj na nogi kakšne pasove ali podobno. Šele pri informatorjih sem izvedela, da je bilo treba čez čas priti »k probi«, pomerit napol narejeno obutev.

Včasih sem morala odnesti izgotovljene čevlje ljudem na dom. Ko sem očetu potožila, da ne vem, kje je določena ulica ali hiša v Šoštanju, mi je vedno rekel: »Vprašaj!« Ta nasvet mi je prišel prav tudi kasneje v življenju.

Spominjam se številnih čevljev, ki jih je oče naredil zame. Posebej ljub mi je spomin na lahke svetlo zelene »roknrolke« s tankim usnjenim podplatom, okrašene z luknjicami, z ozko »mašnico« spredaj. Bile so podobne sedanjim balerinkam, a z vpeljano elastiko, da so imele sezute podobo čolnička.

⁶² Hedvika Videmšek.

Naredil mi je posebej lepe jesenske, nizke, bolj zaprte koničaste temno zelene čevlje, s štirimi luknjicami in trakom za zavezat in z majhno širšo petko. Zelo sem jih občudovala in spominjam se, da sem se v njih počutila srečno. Enake so želele imeti moje sošolke. V mislih so mi ostali nizki elegantni beli čevlji (glej fotografijo) – morda so bili lakasti – ki so imeli spredaj na posebej oblikovanem pasčku pritrjen filigranu podoben okrasek. Spominjam se živo rdečih opankov z ravnim podplatom. Obema s sestro je naredil posebej lepe bele škorenjčke z vpeljanim tanjšim črnim lakastim trakom.

Slavici so ostali v spominu njeni beli zaprti čevlji, s paskom odprti ob straneh. Bili so okrašeni s številnimi luknjicami in črno lakasto pentljico. Oče je imel velik nabor luknjačev, s katerimi je okrasil čevlje.

Nepozabni so bili številni natikači, posebej tisti, ki jih je naredil za mamo. Ker je bila manjše postave, je vedno nosila visoke pete. Najbrž so bili njeni natikači eni prvih, ki so imeli peto iz plute. Takih v takratnih trgovinah ni bilo mogoče kupiti. Po maminu nogi je oče večkrat izdelal čevlje za razstave. Vsi so imeli visoke pete in so bili kasneje razstavljeni v omari v delavnici. Včasih sva v njih s sestro štokljali po delavnici – zvečer, ko je bila delavnica zaprta. S čevljarstvom so povezani zelo lepi spomini na otroštvo. Kako elegantne čevlje je izdeloval, dokazuje ohranjeni par nošenih maminih črnih semiš čevljev z lakasto obrobo.

Ohranjeni nošeni čevlji Slavke Polanc, črn semiš z lakasto obrobo, verjetno jih je Alojz Polanc izdelal okrog leta 1960. (Foto Janez Poles)

Hedviki Videmšek je mož, očetov pomočnik, za poroko naredil bele salonarje z »mašnico«, ki jih je še dolgo skrbno hranila. Zase pa je naredil črne semiš »špičake«. Nepozabni zanj so črni opanki s polno peto, lakasti bordo in drap opanki, pa čevlji z elastiko zgoraj, ki sem jih jaz imenovala »rokenrolke«, ona pa jim pravi »jadranske«. Spominja se, da si je po očetovih revijah z modeli čevljev izbirala čudovite poletne natikače s peto iz »korka« (plute). Nosila je tudi nizke lesene cokle s pri nas narejenim usnjenim zgornjim delom, z zaščito na podplatih in petah. Pa semiš škorenjce do gležnjev, s petko, podložene z ovčjim krznom. Pokazala in posodila mi je fotografije sinčka Iztoka v otroških čevljih (glej fotografijo), za katere nisem vedela, da so jih tudi izdelovali v naši delavnici.⁶³

Sestrična Pavla Prinčič mi je povedala: *»Vse opanke mi je izdelal stric Lojze. Ko sem bila stara 7 ali 8 let, mi je naredil take, da so se zgoraj čez zaklenili (glej fotografijo). Takih še odrasli niso imeli. On je bil eden redkih, ki je šel z modo naprej. – Glede na to, kako odlične čevlje je izdeloval stric Lojze, je bil verjetno že njegov oče, pri katerem se je učil, izvrsten čevljar, pa potem še Šmid izjemen mojster, da se je stric Lojze razvil v tako čudovitega izdelovalca obutve. Gotovo pa je bil tudi sam talentiran.«*⁶⁴

Sestriču Viliju Podojsteršku je oče naredil zelo lepe sive semiš čevlje za poroko.⁶⁵ Oče je sodeloval tudi z gospodom Ivanom Sevčnikarjem, ki je izdeloval različne modele lesenih cokel. Oče jih je skompletiral, naredil usnjene zgornje dele ter na podplate in na peto nalepil ali morda pribil gumo. Delal je različne gozjerice, tudi take za smučanje, elegantne, z utorom za kovinske sponke. Izdeloval je ortopedsko obutev ter delovne čevlje za gozdarje iz Koprivne in za premogovnik, s kovinsko kapico za zaščito prstov. Teh naročil se je zelo razveselil – šlo je za večje število čevljev in za gotovo plačilo. V delavnici so seveda popravljali tudi vse vrste obutve.

⁶³ Hedvika Videmšek.

⁶⁴ Pavla Prinčič.

⁶⁵ Vili Podojsteršek.

Ženski, otroški in moški čevlji, izdelki Alojza Polanca, na starih fotografijah. Izrezi s fotografij v lasti Hedvike Videmšek, Pavle Prinčič, Ace Poles.

Mojca Čebul se spominja, da je bil oče »čeden gospod, ljubezniv, ustrežljiv. Bil je zelo cenjen v Šoštanju kot najboljši čevljar za fine stvari.«⁶⁶

Obrtne razstave

Oče je razstavljal na različnih obrtnih razstavah, mdr. v Ljubljani poleti 1956 na »II. obrtniškem velesejmu« z geslom »Vse za napredek obrti!«. Obrtniki Celjske zbornice so razstavljali skupaj na 60 m² v paviljonu A. Oče je na 1 m² razstavil: »par črnih semiš opank z belo kombinacijo št. 37,« »par belih

⁶⁶ Mojca Čebul.

opank št. 36,« »par opank zlati bronž št. 37« in »par natikačev rdečih št. 37.«⁶⁷

Mizar Ivan Polovšak mi je povedal, kako je bilo s temi obrtnimi razstavami: »Lahko si se predstavil, ampak je bilo bolj formalnega značaja, kot da bi bil od tega kak profit.«⁶⁸

Kako me je oče učil čistiti čevlje?

Spominjam se, da sem si – morda sedemletna – pri očetu v delavnici čistila čevlje. Bilo je zvečer, bila sva sama. Mirno je pristopil in mi sproti prijazno dajal navodila: blato je treba temeljito očistiti, kremo skrbno nanesti, počakati, da se krema vpije, natančno »zglancati«, na koncu čevlje še pogladiti s krpo.

Čevlje skrbno vzdržujem in pogosto ob čiščenju pomislím na očeta. Z nevsiljivimi navodili, kako skrbno negovati čevlje, je name prenašal svojo ljubezen do usnja in izdelka. Zanj čevlji niso imeli le uporabne vrednosti, pomenili so mu veliko več. Bili so plod dela njegovih rok, njegove ustvarjalnosti, znanja in spretnosti. On in nato pomočniki so jim vdahnili svojo dušo. Šele sedaj se zavedam, kako zelo lepo so bili čevlji izdelani. Vsak par zase je bil unikaten umetniški izdelek.

Priskrbeti delo za toliko pomočnikov v majhnem Šoštanju ni bilo enostavno

Da bi pridobil naročila, se je oče ob nedeljah s kolesom in nahrbtnikom preko Šentvida vozil v Žerjav. Kasneje, ko smo se peljali z avtomobilom, so bili to naši nedeljski družinski izleti. Prva postojanka je bila pri mamini sestrí Justi Krumpačnik v Žerjavu. Tja so prihajale stranke, ki jim je oče vzel mero, naslednjo nedeljo pa jim je prinesel izdelane čevlje. Naslednja postojanka je bila gostilna Pri Pucu v Koprivni, tretja pri družini gozdarja Konečnika v hribih v Koprivni. Za gozdarje je izdeloval tudi delovne čevlje. Z družino Konečnik smo navezali zelo

⁶⁷ ZAC 731, 1956, SIG:: 63, SI_ZAC/0731/010/00011, OZ Celje 1956, Obrtniška razstava v Ljubljani. Alojz Polanc, Seznam razstavnih predmetov, Šoštanj, 2. julija 1956.

⁶⁸ Ivan Polovšak.

osebne stike in jih ohranjali še po očetovi smrti.

Po uradnih podatkih je bilo v Šaleški dolini leta 1956 sedem čevljarjev: v Šoštanju Franc Grebenšek, Ivan Jevšnik, Anton Jug, Alojz Polanc; v Družmirju Anton Krumpačnik; v Metlečah Franc Turk; v Stari vasi pri Velenju Franc Lukanc.⁶⁹ Tri leta kasneje, leta 1959, so poleg njih čevljarili še: v Velenju Peter Kordež, v Ravnah Franc Ramšak in v Šaleku Ludvik Kodra.⁷⁰

Oče je učil v Vajenski / Obrtni šoli Šoštanj

Na fotografiji je generacija čevljarjev, iz katere so delali pri očetu Franc Urbanc, Vlado Videmšek, Miha Koželjnik in Stane Gmajner, morda Kopitar.

Domnevno zaključek izobraževanja čevljarских vajencev Vajenske šole Šoštanj. Foto Tonja Šoštanj, verjetno 1956. leta. Sedijo z leve: Anton Skornšek, upravitelj šole Srečko Majer, predavatelj Alojz Polanc, Franc Urbanc. Stojijo z leve: 2. Vlado Videmšek, 4. Miha Koželjnik, 5. Stane Gmajner (morda Kopitar), 8. morda Tone Jug. Neoštevilčene osebe niso prepoznane. (ZaAP)

⁶⁹ SI_ZAC/0731/010/00010, OZ Celje 1956, Seznam obrtnih obratov za okraj Celje.

⁷⁰ SI_ZAC/0731/013/00018, Seznami zasebnih obrtnih obratov v občinah okraja Celje, OZ Celje 1959, Seznami obrtnikov po občinah, Seznam zasebnih obrtnih obratov na področju občine Šoštanj, Predelava usnja čevljarstvo.

Sestra se spominja, kako je očetu enkrat nekaj nesla v razred, kjer je učil. Razred je bil na Osnovni šoli Bibe Rōcka Šoštanj. Komaj je dosegla kljuko visokih sivih vrat. Ko je vstopila v razred, je bil na tabli narisana model zgornjega dela čevlja, sestavljen iz črtkano označenih sestavnih delov. Taki iz debelejšega papirja izrezani posamezni deli so viseli tudi v naši delavnici. Po njih je, prilagojene modelu, oče ukrojl usnje. Gotovo je oče čevljarje učil strokovni predmet. Ne veva, ali je učil le to generacijo ali je učil tudi kasneje. Dejstvo, da je sprejel poučevanje, dokazuje, da se ni ustrašil nobenega izziva, in verjamem, da je bil kot strokovnjak na svojem področju temu izzivu kos.

V Elaboratu problematike strokovnega šolstva področja okraja Celje 27. 6. 1957, ki so ga v okviru Okrajne obrtne zbornice Celje izdelali v »svrhe predpriprave za reorganizacijo strokovnega šolstva«, pod naslovom Vajenska šola raznih strok Šoštanj na str. 7 beremo: *»Doslej je šola uporabljala učilnice osnovne šole, kateri pa bodo v prihodnjem šolskem letu zasedeni po osnovnošolski mladini. V neposredni bližini poslopja osnovne šole je zgrajena stavba v surovem stanju, ki je bila namenjena otroškemu vrtcu. Upraviteljstvo in upravni odbor vajenske šole želita to stavbo adaptirati, za kar bi bilo potrebno približno 3 milijone dinarjev. Pri tem bi šola pridobila eno lepo učilnico, prostor za shranjevanje učil, pisarno za upravitelja ter ostale prostore, potrebne šoli. S pridobitvijo prej navedenega šolskega prostora bi bilo zadoščeno potrebam šole glede organizacije pouka, ki bi se vršil ves teden, posamezne stroke pa bi imele pouk le dvakrat tedensko. Šoli bi tako manjkala le delavnica, brez katere si v bodoče ne moremo predstavljati pouka; vprašanje pa je, če bi kazalo delavnico formirati zaradi majhnega števila učencev. Kot na vseh ostalih šolah so tudi tu težave s strokovnim poukom, zato ker se vrši za vse tri razrede istočasno; šola ima težave tudi zaradi strokovnih predavateljev«.*⁷¹

Junija leta 1957 je bil torej pouk zadnjič v prostorih Osnovne šole Bibe Rōcka Šoštanj, že jeseni 1957 pa je Vajenska šola Šoštanj dobila samostojno stavbo: *»Vajenska šola Šoštanj,*

⁷¹ SI_ZAC/0731/011/00010 OZ Celje, Strokovno šolstvo, 1957.

ki ima 71 učencev, je pred dvema leti dobila svojo stavbo, v kateri je sicer le ena, vendar lepa učilnica in stranski prostori. Zaradi nizkega števila učencev posameznih strok v razredih je prevzela v dogovoru z Vajensko šolo Velenje le posamezne razrede nekaterih strok in se na ta način obe šoli dopolnjujeta, da imajo lahko učenci pouk strokovnih predmetov za kovinarsko, lesno in oblačilno stroko ločen po razredih. Vajenska šola Velenje ima 68 učencev kovinarske in oblačilne stroke ter gostuje v prostorih osnovne šole. Kakor že omenjeno, ima pouk strokovnih predmetov kombiniran z vajensko šolo Šoštanj.⁷²

Vajenska šola Šoštanj je bila od jeseni leta 1957 v samostojni stavbi pod poslopjem Osnovne šole Bibe Röcka Šoštanj. (SI_ZAC/0731/013/00028).

Ivo Pocajt se spominja, da se je kot vajenec učil tri leta pri Grudniku. Dopoldan so delali v delavnici, popoldan pa so imeli trikrat tedensko pouk v Vajenski šoli v Šoštanju, v stavbi pod Osnovno šolo Bibe Röcka. Tukaj so poslušali splošne predmete. Ker so bili takrat v šoli le trije čevljarji, so čevlarska znanja – strokovne predmete – prvo leto (šol. leto 1955/56) poslušali na Ptuj. V tej šoli so bili tudi peki in dimnikarji. Živel so

⁷² SI_ZAC/0731/013/00028, OZ Celje, Publikacija o Vajenski šoli Borisa Kidriča v Celju. Ob 40-letnici KPI, 75 letnica celjskega vajenskega šolstva, 23. 5. 1959, str. 29.

v samostanu. Naslednji dve leti so pridobivali strokovno čevljar-sko znanje v Ljubljani. Tja so prišli čevljarji iz vse Slovenije. Stanovali so v Domu Ivana Cankarja, pouk pa so imeli nekje na Kongresnem trgu. Strokovno izobraževanje je vsako leto trajalo šest tednov.⁷³ Če je bilo vajencev iste stroke v razredu premalo, so torej teorijo stroke poslušali združeni v večjih centrih.

Očetove funkcije v okviru Obrtne zbornice Celje

Šele po obisku Zgodovinskega arhiva Celje sem spoznala, kako izredno močno je bil vpet v delo zbornice. S sestro se spominjava le, da je velikokrat hodil na sestanke v Celje.

Oče je bil aktiven član dveh organov: upravnega odbora zbornice od 1957. do 1962. leta in predsedstva od 1958. do 1962. leta. Bil je tudi član številnih drugih odborov in komisij: finančne komisije, komisije za družbeno upravljanje, komisije za strokovno šolstvo in kadre, strokovne sekcije predelave usnja. Imenovan je bil za udeležbo na občnem zboru »vzajemne pomoči« v Ljubljani, za delegata občnega zbora Obrtno-komunalne zbornice LRS, za delegata za Republiško obrtno zbornico. Delal je v odboru sklada za kadre, odboru za pripravo udeležbe na II. Mednarodnem obrtniškem velesejmu spomladi 1959 v Beogradu, aktiven je bil na letnih skupščinah in občnih zborih zbornice. Njegove razprave so se nanašale na urejanje položaja obrtnikov, tudi njihovo socialno zavarovanje, in na izobraževanje kadrov v obrti.⁷⁴

⁷³ Ivo Pocajt.

⁷⁴ SI_ZAC/0731/009/00002, OZ Celje, Zapisniki sej UO, 24. 8. 1955. SI_ZAC/0731/010/00002, OZ Celje Zapisniki sej IO, 22. 2. 1956, 5. 11. 1956, 20. 7. 1956. SI_ZAC/ 0731/010/00003, OOO Celje, Zapisniki finančne komisije za leto 1956. SI_ZAC/0731/011/00001 OZ Celje, Zapisniki sej UO 1957, 31. 5. 1958. SI_ZAC/0731/011/00003 OOO Celje, Zapisniki finančne komisije za leto 1957. SI_ZAC /0731/012/00009, OZ Celje, Zapisniki sej predsedstva 1958. SI_ZAC/ 0731/012/00011, OZ Celje, Zapisniki sej IO. SI_ZAC/ 0731/013/00002, OZ Celje, Zapisniki sej predsedstva 1959. SI_ZAC/0731/015/00002, OOO Celje 1961, Zapisnik VI. Rednega občnega zbora OOO, 11. 4. 1961. SI_ZAC/0731/015/00003,

Domnevno Občinski ljudski odbor Šoštanj, morda skupaj z zaposlenimi na občini Šoštanj. Morda je to zadnja fotografija pred selitvijo sedeža občine v Velenje. (Do 18. marca 1963 je bil sedež občine v Šoštanju, takrat je bil na seji Republiškega zbora Skupščine LRS sprejet sklep o preimenovanju občine Šoštanj v občino Velenje in o preselitvi občinske uprave v Velenje).

Foto Tonja Šoštanj, 23. 5. 1963.

Sedijo z leve: Mira Acman, por. Pleterski, Stane Ravljen, Ludvik Mali (leta 1962 je postal predsednik Občinskega ljudskega odbora Šoštanj), morda Angela Zaveršnik, Franc Lesnik, Anton Močilnik, Janko Ževart. Stojijo: št. 1 Alojz Polanc, št. 2 morda Jože Delopst, št. 3 morda Ivan Melanšek, št. 4 Vinko Zabret, št. 5 Izidor Florjan, št. 6 Ivan Sevcnikar, št. 7 morda Silovšek, št. 8 Miloš Volk, št. 9 Jože Melanšek, št. 10 Lazo Zrnič, št. 11 morda Goltnik, št. 12 Ivan Gorogranc, št. 13 Ivan Golčar, št. 14 Slavko Brglez, št. 15 Franc Božič.

Neoštevilčene osebe niso prepoznane. (ZaAP)

OZ Celje 1961, Zapisniki sej predsedstva. SI_ZAC/0731/015/00006, OZ Celje, Zapisniki sej odbora sklada za kadre, 20. 1. 1961. SI_ZAC/0731/015/00016, OZ Celje 1961, Poročilo o delu oddelka za strokovno šolstvo in kadre. SI_ZAC/0731/016/00001, Obrtno komunalna zbornica, Zapisniki sej UO 1962.

Joža Podojsteršek pravi, da je bil oče tudi član izpitnih komisij za druge obrtniške poklice, npr. za šivilje. Menda so se ga bali, ker je bil precej zahteven.⁷⁵

Po fotografiji na prejšnji strani sodeč **je imel oče funkcije tudi v okviru občine Šoštanj.**

Za uspešnim moškim stoji ženska

Mama Slavka Polanc je bila majhne, lepe vitke postave, polna energije, nasmejana, prijazna, dobrovoljna. Bila je zelo delovna, dobra in skrbna gospodinja. Vstajala je zelo zgodaj in delala na velikem vrtu. Pridelovala je veliko različnih vrtnin in gojila ogromno rož. Rože so se bohотile v hiši in zunaj nje. Zelo so ji uspevale in rekla je, da če bi bila še enkrat mlada, bi bila vrtnarka.

Bila je zelo dobra kuharica. Vsakodnevna kosila je vedno skrbno pripravljala. Oče je rad jedel meso. Pogosto se je pohecal: »*Sam da je mesek, četud' je pêsek*«. Pripravljala je standardne jedi in veliko pekla: potice, jabolčne zavitke, peciva, buhteljne, kuhala v krpo zavite štruklje z različnimi polnili, delala različne cmoke, cvrla miške in flancate, veliko vlagala, hodila je na kuharske tečaje h gospe Vahovi in dopolnjevala jedilnik.

S Slavico sva imeli doma določena delovna opravila: redno sva prinašali drva in premog, pometali sva peščeno dvorišče, pri čemer sva morali paziti, da med smetmi ni bilo peska. Ob sobotah smo ženske generalno čistile hišo. Čistila sem kopalnico, kar je dolgo trajalo, saj sem tam prepevala popevke, ki sem jih poslušala na radiu in si besedila na hitro zapisovala. Mislim, da sem pomivala tudi vežo. Lesena tla smo občasno poribale, nato pa namazale in »zglancale« s posebnimi krtačami, ki smo jih nataknille na stopala. Za konec sobotnega čiščenja sva s Slavico s Sidolom natančno očistili vse kljuke na vratih. Ena jih je mazala, druga pa »glancala«.

Vse naše perilo je mama vedno brezhibno zlikala. Posteljnino je pred likanjem »nafajhtala« (navlažila), da jo je lahko

⁷⁵ Joža Podojsteršek.

lepše zlikala. Brez gubice je zlikala tudi srajce za očeta in pomočnike. Tudi šivala je še vedno rada. Nama s Slavico je šivala obleke iz oblačil iz paketov, ki smo jih dobivali iz Amerike v času, ko pri nas ni bilo kaj dosti blaga. Tudi kasneje nama je kaj sešila. Posebno veselje je imela s šivanjem kostumov za maškarakado; vanje je našemila naju, pa še sebe. Enkrat se je oblekla v Prešerna, v frak in cilinder, sosedova Silva Stropnik pa v deklico z baloni, ki je Prešerna klicala dr. Fig-fig. Bili sta zelo izvirni in čedni.

Veliko je vezla prte, prtičke, zavese, izdelovala je zelo velike gobeline, ki so okvirjeni krasili naše prostore, poklonila jih je tudi številnim sorodnikom. Tudi midve s Slavico sva šivali prtičke s križci, gobeline, vezli, se učili plesti.

Vzdušje v naši hiši je bilo prijetno. Mama naju s Slavico ni objemala, tega ni bila vajena, z dejanji pa nama je pokazala, da naju ima rada.

Družina Alojza in Slavke Polanc. Od leve: hči Aca, mama Slavka, oče Alojz, hči Slavica, leta 1964. (ZaAP)

Pogosto smo se z vlakom peljale v Celje. Nesle smo popravljat najlon nogavice. Majhen stroj na mizi obrtnice, s katerim je nasnula in znova povezala zanke, je bil podoben

mikroskopu. Obiskale smo še mamičine sorodnike. Ko pa je nas obiskala teta Mara iz Celja, smo dali na tla blazine iz postelj in vsi, tudi oče, delali prevale iz predsobe v kuhinjo. Kako smo se smejali, zlasti ob prevalih nazaj.

Mama je rada plesala in tudi zaradi stika s strankami sta z očetom hodila na obrtniške plesе, pa na novoletne in druge zabave. Ko je bila na radiu oddaja Četrtek večer domačih pesmi in napevov, je mama zagrabila ob eni pesmi Slavico, ob drugi mene in naju učila plesati. Bilo je zabavno, smejale smo se in pele zraven, zelo sem uživala in ljubezen do plesa je ostala. Rada je imela tudi glasbo in zelo naju je podpirala, da sva obiskovali glasbeno šolo v Šoštanju. Slavica je igrala klavir, jaz pa klavirsko harmoniko.

Že zelo mlada in v pozno starost je mama prepevala v pevskih zborih. Prvi zbor, v katerem je prepevala, je vodila Justina Trobina, profesorica na glasbeni šoli v Šoštanju. S petjem v pevskih zborih je vztrajala tudi po prometni nesreči v Nemčiji, ko si je trajno poškodovala nogo in je hodila s pomočjo palice. Nazadnje je pela pri Mešanem pevskem zboru Društva upokojencev Šoštanj, kjer se je počutila sprejeto in srečno in je vztrajala. Za petdeset let petja v zborih je prejela zlato Gallusovo značko, v zboru pa je zaokrožila več kot šestdeset let petja.

Pevka Štefka Čebul se je spominja: *»Slavka Polanc je bila enkratna, plemenita ženska. Moral si jo imeti rad, tako je bila prijetna – zelo. Prej se nisva poznali, ko pa sem prišla k pevcem 1985. sva sedeli skupaj, obe sopranistki. Povezali sva se, radi sva se pogovarjali, si zaupali, imeli sva se radi, se obdarovali. Slavka je uživala v petju, rada je hodila na vaje, lep, čist sopran je imela«.*⁷⁶

Prepevali smo tudi doma, pa ko smo se vozili z avtom, pa ob praznovanjih pri mamini sestri Justi v Žerjavu. Tam sta sestrični Anka in Minka spremljali petje na kitari in citrah, Minkin mož Štefan pa na kromatični harmoniki. To so bile nepozabne zabave.

⁷⁶ Štefka Čebul.

Redno je prebirala Našo ženo in knjige, ki smo jih naročali pri Mohorjevi družbi. Pomagala je očetu v delavnici, pazila je Iztoka, sina pomočnika Vlada Videmška, in vnuka Dejana. V različnih težkih situacijah je bila komurkoli vedno pripravljena pomagati in teh je bilo kar nekaj. Rada je rekla, da ti delo samo pokaže, kaj je treba narediti. Njeno sporočilo v življenju in ob odhajanju pa je bilo: »Imejte se radi!« S sestro Slavico sva imeli srečno otroštvo.

Oče kot človek

Oče je bil pravi napredni gospodar: vedno smo kaj spreminjali, posodabljali. Rad je imel naravo in s Slavico sta, ko sem bila jaz majhna, veliko hodila v hribe. Planinarili smo tudi kot družina. Že starejši nam je enkrat zaupal, da si želi iti na Triglav. Kasneje te želje ni več omenil. Mislim, da se sam kondicijsko ni čutil toliko močnega, da bi lahko to željo uresničili. Že po njegovi smrti leta 1997 je mojo družino skupaj s Slavico sin Rok vodil na Triglav. Sin Peter je nosil očetovo poletno kapo in njegov stari nahrbtnik iz blaga. Tudi pogovarjali smo se o očetu in tako je »bil z nami« na Triglavu. To kapo Peter nosi še sedaj.

Slavica se spominja, kako se je cela družina, ko še nismo imeli avtomobila, skupaj z mamino sestro Katico in sinom Vili-jem ter z nekaterimi sosedi na očetovo pobudo s kolesi večkrat vozila kopat na Dobrno. Peljali smo se seveda po makadamu. Ne vem, kdo je peljal mene, spominjam se le rdeče-belega »šlaufa«, ki mi je pomagal plavati v majhnem bazenu na Dobrni. Prvič smo se peljali na morje z vlakom do Reke, se vkrcali na ladjo in izstopili v Crikvenici. Tam smo sprejeli povabilo gospe Slavice Laktič, ki je v pristanišču glasno ponujala sobo. Kasneje smo se kar nekaj let vračali k njej. Oče je bil sicer zadržan, resen, preudaren človek. Ko pa se je na morju sprostil, se je z nami šalil in sproščeno vzdusje tistih dni nosim v sebi.

Znal je prisluhniti človeku in ga osrečiti. Sestrič Vili Po-dojsteršek pripoveduje, kaj se mu je močno vtisnilo v spomin. Bilo je leta 1951, star je bil osem let, z mamo je živel v Žerjavu. Oče je prišel k mamini sestri Justi, kjer je bil Vili, in mu rekel,

da bosta šla v Mežico k mizarju Šipku, ki je delal prve smuči »s kantami« (robniki). Res sta šla. Šipek je Vilija izmeril, da bi vedel, kako velike smuči bo potreboval, oče pa mu je naredil čevlje za smučanje. Kupil mu je smuči: prvi od vseh fantov je imel smuči s privijačenimi »kantami«, bil je »važen«. Na šolskih tekmovanjih v smučanju je zmagoval in kot odrasel ostal navdušen in dober smučar. Vili pravi, da mu je oče z nakupom smuči pokazal, da ga ima rad. Omogočil mu je udejstvovanje v športu, ki mu je ostal zvest vse življenje. Tudi kasneje je oče vplival na Vilijevo življenje: po končanem osmem razredu osnovne šole mu je uredil, da se je šel na Rudnik lignita Velenje učiti za elektrikarja.⁷⁷ Ko si je Vilijeva mama našla partnerja, se poročila in odšla k njemu, je bil Vili član naše družine.

Vili in midve se spominjamo, kako je oče malical pri mizi; na leseni deski je na koščke rezal kruh in slanino ter »sendvičke« podajal tistemu, ki je bil ob njem.

Tudi rima je očetu dobro tekla. Ob različnih praznovanjih s sorodniki in obiskih iz tujine je velikokrat pripravil kakšno pesem ali kroniko in kasneje v pesnikovanje vključil tudi mene. Rad je reševal križanke; urejal si je ugankarski slovarček. Vili, Slavica in jaz radi rešujemo križanke in to veselje prenašam tudi na vnukinje.

Očetova sestra Pavla iz Mayfielda v Avstraliji je pogosto prihajala k nam na obisk. Starša sta govorila le nemško, nista znala angleščine, pa sta vseeno decembra 1978 šla za ves mesec k teti na obisk. Menim, da že samo potovanje terja precejšnjo mero iznajdljivosti, pa nista imela pomislekov. Vse je šlo po sreči in imela sta se lepo. Taka odločitev kaže na njuno mero samozavesti in življenjskega poguma. Ob vrnitvi nas je oče obdaril z izjemno lepimi usnjenimi pasovi, ki jih je v Avstraliji izdelal za nas. Vsak pas je bil okrašen z drugačnimi ornamentami.

Bil je estetik. Seveda si je vedno naredil zelo lepe čevlje, bil pa je rad tudi lepo oblečen. Imel je tudi velik smisel za urejenost prostorov v hiši. Vsak dan je krajši čas počival po kosilu in takrat redno prebiral dnevno časopisje, nazadnje Delo.

⁷⁷ Vili Podojsteršek.

Očeta se s Slavico spominjava kot mirnega, resnega, preudarnega, razmišljujočega, poštenega in dobrega človeka, ki je redno spremljal družbeno dogajanje in bil tudi sicer razgledan človek, vreden zaupanja. Vedno bova ponosni nanj.

Prenehanje opravljanja čevljarске obrti

Na začetku leta 1964 je oče zaprosil Oddelek za gospodarstvo Skupščine občine Velenje *»za dovolitev odjave čevljarске obrti vsled nameravane zaposlitve v družbenem sektorju, v čevljarški industriji«*. 10. februarja 1964 so mu dovolili *»prenehanje zasebne obrti«*.⁷⁸ S sestro sklepava, da sta očeta v to prisilila intenzivni razvoj čevljarске industrije in vse širša ponudba cenovno bolj dostopnih čevljev.

Odnos takratne družbe do obrtnikov je bil zelo slab. Nanje so s prezirom gledali kot na ostanek višjega družbenega razreda. Spomnim se, da me je oče z avtomobilom pripeljal na RTV Ljubljana, kjer sem nastopila v televizijski otroški oddaji. Vsem ostalim so povrnili potne stroške in, ne vem, morda tudi dnevnice za ta dan. Očetu pa je uslužbenka rekla, da ne dobi nič, ker da je »on ja obrtnik«. Take krivice se globoko zarežejo v otroško dušo.

Upokojeni mizar Ivan Polovšak je tiste čase komentiral takole: *»Ko sta mama in Angela hoteli čevlje, se je šlo k Polancu, on je bil modni čevljar. Čevljarjev je bilo več, Polanca sem po videzu dobro poznal, čeprav sem sicer veliko mlajši, sma se pogovarjala, zastopla. Mi smo si čevlje takrat pretežno že kupovali v trgovinah, bile so ugodne cene, zato pa Polanc ni mogel več tekmovati s trgov. Važna je bila cena. Polanc se je moral prilagajati, čevljarstvo ni šlo več. Šele 1. 1. 1965 so se lahko obrtniki pokojninsko zavarovali, prej pa ne. Obrtniki in kmetje so bili »nebodigatreba« v družbi. To je še sedaj dosti prisotno, a resnica je daleč od tega. Malo gospodarstvo drži družbo pokonci, v našem državnem proračunu več kot polovico prihodka*

⁷⁸ Odločba o dovoljenju prenehanja zasebne obrti Alojzu Polancu, SRS, Skupščina občine Velenje, št. 313-8/64-4, Velenje, 10. 2. 1964, ZaAP.

ustvari malo gospodarstvo. Inovativnost je drugačna, sam odgovarjaš za vse s svojim denarjem, premoženjem, si ne privoščiš švinglarije.»⁷⁹

Prenehanja izvajanja obrti doma ni bilo posebej čutiti kot nekaj dramatičnega. Oče, nekdanji uspešni obrtnik, dolgoletni ugledni funkcionar obrtne zbornice, je moral zaključiti obrt in presedlati v družbeni sektor svoje stroke. To so bile težke, strogo razumsko sprejete odločitve: oče je padel, »a na noge – vedno je znal pristati.«⁸⁰ Ne vem, kako mu je bilo pri srcu, gotovo pa zanj to ni bilo enostavno.

Obrat šivalnice zgornjih delov čevljev TUŠ

Ko je oče zaključil čevljarско obrt, je krajši čas delal kot eden od vodij v šivalnici zgornjih delov čevljev v Tovarni usnja Šoštanj (TUŠ). Na to obdobje spominja le fotografija zaposlenih, sicer pa o njegovem delu s sestro doslej nisva nič vedeli.

Točnega imena obrata nisem izvedela. Gospe, s katerimi sem se pogovarjala, ga niso poznale. Majda Fece, hči Jožeta Feceta, enega od vodij proizvodnje, meni, da bi se lahko imenoval »Obrat šivalnice zgornjih delov čevljev TUŠ«. Organizacijsko je sodil pod TUŠ, zgornje dele čevljev pa so izdelovali za Planiko Kranj.⁸¹ Do hale, kjer je bila šivalnica, se je prišlo skozi zadnji, industrijski vhod usnjarne, okrašen z Napotnikovima konjema. Za halo so imeli prostore mizarji in električarji, blizu so bili hlevi in delavnice za vzdrževanje ter prostori šoferjev.⁸²

Gospa Poldka Šlutej je v obratu delala od samega začetka oktobra 1963. Prvih delavk je bilo okrog 40. Morale so opraviti trimesečno priučevanje šivanja z usnjem v Planiki v Kranju, na katerega je odšla prva skupina aprila, druga pa maja 1963. Na trimesečnem usposabljanju za vodje v proizvodnji sta bila tudi Jože Fece in Ivan Pocajt, usposabljal se je tudi meha-

⁷⁹ Ivan Polovšak.

⁸⁰ Ivo Kompan.

⁸¹ Majda Fece.

⁸² Danilo Čebul.

Obrat šivalnice zgornjih delov čevljev TUŠ v prostorih Tovarne usnja Šoštanj, verjetno leta 1964.

Sedijo z leve: 5. Marjana Plešnik, 6. Jože Fece, 7. Zidar, 8. Alojz Polanc, 10. Silva Melanšek por. Ograjenšek, 11. morda Olga Rožič, 12. Anica Čander. – Stojijo prva vrsta z leve: 2. Silva Kono-všek por. Ocvirk, 9. Grudnik, 10. morda Iva Stropnik, 12. Ivica Kumer. – Stojijo druga vrsta z leve: 1. morda Marija Zager, 2. Elica Hudej por. Jeseničnik, zadnja Terezija Lukner. – Stojijo tretja vrsta z leve: 1. Ida Pirnat, 3. morda Silva Rožič, 6. Preložnik, 7. Majda Kočvar. Neoštevilčene osebe niso prepoznane. (ZaAP)

nik Franc Sovinek.⁸³ Delavke, ki so se v proizvodnjo vključile kasneje, so bile na enomesečnem priučevanju v delu obrata v Šoštanju. Najprej so delale v eni, nato v dveh izmenah. Skupaj jih je bilo okrog 45.⁸⁴

Oče se je vključil v delo obrata po februarju 1964. Na fotografiji je gospod Zidar, takratni obratovodja, ki je skupaj z ženo prišel v Šoštanj iz Kranja. Jože Fece in oče sta bila mojstra v šivalnici, Ivo Pocajt (ki ga ni na fotografiji) pa je bil mojster v krojilnici. Vsi trije so bili čevljarske stroke. Krojilnica, kjer so krojili zgornje dele čevljev, je bila tudi v prostorih obrata, imeli

⁸³ Poldka Šlutej.

⁸⁴ Elica Jeseničnik.

so še skladišče za usnje, ki so ga dobili iz Kranja, in za gotove izdelke.

Strojni park šivalnice je bil odličen, vsi stroji so bili popolnoma novi. Postavljeni sta bili dve liniji šivalnih strojev na vsaki strani traku, ki pa se ni premikal. Ukrojene zgornje dele čevljev so dale delavke v škatlo skupaj s številko za kontrolo in jih postavile na trak. Delavka je vzela škatlo, opravila svojo fazo šivanja za vse zgornje dele v škatli (morda 10 parov), škatlo položila nazaj na trak, jo potisnila naprej in vzela novo. Njeno škatlo je vzela delavka, ki je opravila naslednjo fazo postopka šivanja zgornjih delov čevljev. V delovnem postopku so tudi lepile, luknjale, vstavljale »rinčke«, »nete«. Izdelke so kontrolirali mojstri znotraj proizvodnje. Koliko zgornjih delov čevljev so izdelale v dnevu, se gospe ne spomnijo. Norme niso bile previsoke in se jih je dalo tudi preseči. Narejene zgornje dele so odpeljali v Planiko v Kranj, kjer so na obuvala namestili gumijaste podplate.

Zaslužile so zelo lepo, 40 din na mesec. Malo manj kot 40 din je stalo Rogovo žensko kolo. Takrat so delavke v Topru zaslužile 25 dinarjev na mesec.

Delali so le en model zimskih čevljev, ki so jim eni rekli »tržaćanke«, drugi pa »medvedke«. Segali so do gležnjev, imeli so štiri »nete«, naprej pa vezalke, podloženi so bili z mehkejšo svinjsko napo, zgornji del pa je bil iz rjavega semiš usnja.

V šivalnici so se lepo razumeli, radi so se družili na praznovanjih. Proizvodnjo so prenehali junija leta 1965. Nihče jim ni pojasnil, zakaj. Bel kombi iz Kranja je pripeljal usnje, a ga niso smeli več sprejeti. Na koncu so tri dni delali črne šolske copate, da niso gledali v zrak. V Konjicah naj bi menda urejali nov proizvodni obrat in dali stroje njim. Vodje obrata, ki bi o tem kaj vedeli, so že vsi pokojni.

V prostore šivalnice je svojo proizvodnjo postavil Toper in veliko žensk iz obrata se je spet zaposlilo tu. Nekatere pa so šle v Galip, Gorenje in Modni salon.⁸⁵

⁸⁵ Pripovedovale so: Majda Fece, Silva Ograjenšek, Poldka Šlutej, Elica Jeseničnik.

Oče je obrt nadaljeval kot **avtoprevoznik**, nato pa je imel **kovinarsko obrt**. Takrat se mu je pridružil zet Dušan Radšel.⁸⁶

Slavici in Dušanu sta se rodila sinova Dejan (leta 1971) in Urban (leta 1975). Jaz sem se leta 1972 poročila z Janezom Polesom in rodila sta se nama sinova Rok (leta 1973) in Peter (leta 1978).⁸⁷ Vnuki so Alojzu in Slavki polepšali življenje in mu dali nov smisel. Veselila sta se trenutkov, ki so jih preživljali skupaj.

Vrnitev k usnju

Oče se je upokojil 12. junija 1976. Že leta 1974 se je z izkopavanjem premoga širilo rušitveno območje Šoštanja.⁸⁸ Območje vasi Družmirje, kamor je peljala pot mimo naše hiše, se je že ugrezalo, hiše so pokale in izginjale v nastajajočem jezeru, umrle s pokopališča ob župnijski cerkvi so prekopali v Podkraj pri Velenju – tudi naše, Polančeve: očetovo mamo Ano, očeta Mihaela, mačeho Cecilijo in sina Lojzija.

Tudi naša hiša v Šoštanju je bila predvidena za rušenje in starša sta se odločila za selitev. Našla sta nedokončano vrstno hišo na Ulici Veljka Vlahoviča v Velenju. Zanimivo je, da je bila ulica kasneje preimenovana v Goriško cesto – tudi v Šoštanju sta stanovala na Goriški cesti 9 – v Velenju je imela številko 13. Starša sta hišo dokončala in se leta 1979 preselila. Šoštanjsko hišo je Premogovnik porušil.

V kleti nove hiše si je oče uredil svoj čevlarski kotiček. Junija 1982 je zaprosil Oddelek za gospodarstvo Skupščine občine Velenje za izdajo obrtnega dovoljenja za popoldansko čevlarsko obrt: *»Kot upokojenec, VK (visoko kvalificiran) čevljar; bi še*

⁸⁶ Slavica Polanc je leta 1969 zaključila šolanje na Višji ekonomsko komercialni šoli v Mariboru, smer zunanja trgovina, in se leta 1970 poročila.

⁸⁷ Leta 1976 sem diplomirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani, smer pedagogika – sociologija.

⁸⁸ Odločba – odpis prispevka za uporabo mestnega zemljišča Alojzu Polancu od 1976 dalje, SRS Skupščina občine Velenje, št. 420-35/77-3-9, Velenje, 8. 9. 1977, ZaAP.

kakšno uro dnevno popravljaj čevlje in usnjeno konfekcijo».⁸⁹ Popravljaj je čevlje, predvsem pa je iz usnja izdeloval različne izdelke, največ ledvične pasove za motoriste, ki jih takrat še ni bilo mogoče kupiti. Vrnil se je torej k svoji ljubezni – usnju.

Umrli je 11. maja 1986, star 71 let.

Alojz in Slavka Polanc s hčerko Aco ter vnukoma Rokom (levo) in Petrom (desno) na Goriški 13 v Velenju ter tabla Čevljarstva. (ZaAP)

⁸⁹ Prošnja Alojza Polanca za izdajo obrtnega dovoljenja za popoldansko obrt, Titovo Velenje, 28. 6. 1982, ZaAP.

Viri

- SI_ŠAM, Škofjski arhiv Maribor
 - Matične knjige (Matricula online) za župnije:
sv. Mihael pri Šoštanju, sv. Danijel v Celju
- SI_ZAC, Zgodovinski arhiv Celje
 - 60 Občina Šoštanj (1890–1944)
 - 105 Okrajni ljudski odbor Šoštanj
 - 180 Občinski ljudski odbor Šoštanj
 - 201 Mestni ljudski odbor Šoštanj
 - 731 Obrtna zbornica (OZ) Celje
- Muzej Velenje
 - Zapisniki duš župnije sv. Mihaela pri Šoštanju (kopije): ZD 4 (1869–1878), ZD 5 (1892–?), ZD 18a (1916–1924) (kopija)
 - Lovrenc Vošnjak: Liber memorabilium, kronika župnije sv. Mihaela pri Šoštanju, 1872 (kopija)
- Zemljiška knjiga Velenje
 - Zgodovinski zemljiškoknjižni izpisek za parcelo št. 1217 k. o. 958–Gaberke
- Upravna enota Velenje
 - Matične knjige za Šoštanj
- Arhiv Prostovoljnega gasilskega društva Šoštanj
 - Matična knjiga
- ZaAP, Zasebni arhiv Ace Poles
 - Dokumenti o Mihaelu, Ani in Alojzu Polancu
 - Fotografije družine Polanc.

Literatura

- Linasi, Marjan. *Mežiška dolina in območje Dravograda v viharnih letih 1941–1945: partizanski odpor, revolucija, prevzem oblasti, žrtve*. Celovec: Mohorjeva založba, 2019.

- Polanc, Ludvik. *Zlato žito; Kruh je moje življenje*. Schwandorf: samozaložba, 2003.
- Poles, Jedrt: »Vse nas je una na svet spravla« – Antonija Sternad (1873–1950), diplomirana babica iz Šoštanja. Raziskovalna naloga, Mladi raziskovalci za razvoj SAŠA regije 2023, mentorja Marko Moškotevc in Špela Poles.
- Poles, Špela in sod. *Hrani jih za spomin, če mene več kdaj nazaj ne bo: sto spominov ob stoletnici začetka prve svetovne vojne iz Šaleške doline in okolice*. Šoštanj: Občina Šoštanj, 2014.
- Šuler Pandev, Simona in Vončina, Simona. *Pod to goro raste naše novo mesto*. Razstava. Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, 2022.
- *100 let prostovoljnega gasilskega društva na Ravnah na Koroškem, 1878–1978*, Študijska knjižnica Ravne na Koroškem.
- *Delavska politika* (časopis).

Informatorji

- Marta Bačnar, roj. Petek 1944, Ravne na Koroškem, pogovor s Petrom Kordežem 8. 3. 2023.
- Danilo Čebul, 1958, Šoštanj, pogovor 7. 7. 2023.
- Mojca Čebul, roj. Jevšnik 1940, Šoštanj, pogovor 14. 7. 2023.
- Štefka Čebul, roj. Kumer 1934, Šoštanj, pogovor 7. 7. 2023.
- Majda Fece, roj. Fece 1952, Velenje, pogovor 16. 6. 2023.
- Elica Jeseničnik, roj. Hudej 1935, Skorno, pogovor po telefonu 5. 9. 2023.
- Ivo Kompan, roj. 1942, Šoštanj, pogovor 3. 7. 2023.
- Peter Kordež, roj. 1967, Tolsti vrh pri Ravnah na Koroškem, kontakti po telefonu in e-mailu, marec 2023.

- Klemen Mežnar, Predsednik PGD Šoštanj, sodelovanje julij 2023.
- Boris Močilnik, roj. 1952, Velenje, prepoznavanje ljudi na fotografiji, julij 2023.
- Marica Močilnik, roj. Zrnič 1953, Velenje, prepoznavanje ljudi na fotografiji, julij 2023.
- Silva Ograjenšek, roj. Melanšek 1947, Vinska Gora, pogovor 22. 7. 2023.
- Milojka Plamberger, roj. Koren 1946, Šoštanj, prepoznavanje ljudi na fotografiji, 24. 8. 2023.
- Ivo (Ivan) Pocajt, roj. 1940, Šmartno ob Paki, pogovor 17. 8. 2023.
- Joža Podojsteršek, roj. Zagradišnik 1939, Velenje, pogovor 9. 2. 2023.
- Vili Podojsteršek, roj. 1943, Velenje, pogovor 15. 5. 2023.
- Ivan Polovšak, roj. 1939, Šoštanj, pogovor 12. 7. 2023.
- Pavla Prinčič, roj. Polanc 1942, Ravne na Koroškem, pogovor po telefonu, maj 2023.
- Slavica Radšel, roj. Polanc 1947, Velenje, stalni pogovori.
- Poldka Šlutej, roj. Ramšak 1947, Pesje, pogovor 4. 9. 2023.
- Maks Večko, roj. 1945, Ravne na Koroškem, pogovor 24. 3. 2023, kontakti po e-mailu.
- Hedvika Videmšek, roj. Mravljak 1942, Velenje, pogovor 20. 4. 2023.
- Gregor Verbuč, pogovor Slavice Radšel po telefonu, september 2023.
- Anka Vrtič, roj. Plaznik 1932, Topolšica, pogovor 18. 3. 2023.
- Cilka Vodušek, roj. 1946, Šoštanj, pogovor 11. 8. 2023.
- Joža Zaverla, roj. Stropnik 1946, pogovor 19. 6. 2023.

POVZETEK

**»BIL JE MOJSTER, KI JE DELAL
VSE, OD GOJZERJEV DO PLESNIH
ČEVLJEV«:**

**SPOMINI NA ALOJZA POLANCA,
ČEVLJARSKEGA MOJSTRA IZ
ŠOŠTANJA**

Zapis osvetljuje življenje čevlarskega mojstra Alojza Polanca (1915–1986) po spominih hčera Ace Poles in Slavice Radšel, po pričevanjih informatorjev in dokumentih. V Rodovniku Polanc/Stvarnik spremljamo sorodstvena razmerja Alojzovih prednikov. Alojz Polanc se je rodil 5. junija 1915 v Šoštanju kot drugi sin čevlarskega mojstra Mihaela in šiviljske pomočnice Ane, roj. Kokovnik. Za čevlarskega pomočnika se je v štirih letih izučil pri očetu, ki je imel delavnico na Vodnikovem trgu 4 v Šoštanju. Pomočniški izpit je Alojz opravil 30. decembra 1934, potem je odslužil vojaščino. Kot pomočnik je od konca leta 1937 delal pri Jožefu Šmidu v Ravnah na Koroškem. Ko je Šmid odprl čevlarsko podružnico v Žerjavu, je njeno vodstvo zaupal Alojzu, ki je tam bival od 2. novembra 1939. 23. februarja 1940 je Alojz opravil mojstrski izpit, 7. septembra 1940 pa je dobil dovoljenje za samostojno obrt. Alojz je v Žerjavu spoznal Slavko Skarlovnik in se z njo poročil. Ko je bil med 2. svetovno vojno v ujetništvu, se mu je 1941 rodil sin Lojzi. Kot čevljar je Alojz aktivno pomagal partizanom, zato naj bi ga ob koncu vojne okupator nameraval ustreliti. Sin Lojzi je 1946. umrl v prometni nesreči. Leta 1947 se je rodila hči Slavica. Leta 1948 sta Alojz in Slavka od Alojzove mačehe Cecilije odkupila pritlično hišo na Goricah v Šoštanju, Medvedova 5, kasneje Goriška cesta 9. Staro hišo sta nadzidala v nov dom s čevlarsko delavnico, v kateri so ob Alojzu vedno delali še vsaj štirje pomočniki. Leta 1952 se je rodila hči Aca. Alojza Polanca se Šoštanjčani spominjajo kot izjemnega čevlarskega mojstra in modnega čevljarja, ki je delal zelo raznovrstno žensko, moško in otroško obutev, vse od »gojzerjev do plesnih čevljev«, ortopedske in delovne čevlje

ter popravljaj vse vrste obutve. Alojz Polanc se je vključil v delovanje obrtne zbornice v Celju, učil je tudi na vajenski / obrtni šoli v Šoštanju. Ko zaradi industrializacije izdelovanja obutve ni bil več konkurenčen, je leta 1964 zaključil zasebno čevlarsko obrt. Krajši čas je delal kot eden od vodij v šivalnici zgornjih delov čevljev v Tovarni usnja Šoštanj, potem je nadaljeval obrt kot avtoprevoznik, nato pa imel kovinarsko obrt. Upokojil se je 12. junija 1976. Ker so se šoštanjske Gorice zaradi rudarjenja pogrezale, sta se Slavka in Alojz Polanc leta 1979 preselila v Velenje na Ulico Veljka Vlahovića 13, ki je bila kasneje preimenovana v Goriško cesto. Alojz si je v kleti uredil čevlarski kotiček in leta 1982 odprl popoldansko obrt. Vrnil se je k svoji ljubezni – usnju. Umrli je 11. maja 1986. V prispevku je opisana tudi bivalna kultura naprednega obrtnika v manjšem mestu.